

PAPER DETAILS

TITLE: Çengelköy Çesmeleri Para Vakfi ve Kayık Isletmesi

AUTHORS: Süleyman KAYA,Muhammed Emin DURMUS

PAGES: 89-118

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2730651>

Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfı ve Kayık İşletmesi

Çengelköy Fountains Cash Waqf and Boat Business

Süleyman Kaya*, Muhammed Emin Durmuş**

*Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
İslam Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
**Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Siyasal
Bilgiler Fakültesi, İslam İktisadi ve Finans Bölümü,
Sakarya, Türkiye

ORCID: M.E.D. 0000-0003-2468-8551;
S.K. 0000-0003-4266-7359

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Muhammed Emin Durmuş,
Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi,
İslam İktisadi ve Finans Bölümü, Sakarya, Türkiye
E-posta/E-mail: muhammeddumus@sakarya.edu.tr

Başvuru/Submitted: 25.10.2022
Revizyon Talebi/Revision Requested:
30.01.2023
Son Revizyon/Last Revision Received:
03.02.2023
Kabul/Accepted: 04.02.2023

Atıf/Citation:
Kaya, Süleyman, Durmuş, Muhammed Emin.
"Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfı ve Kayık
İşletmesi." *Tarih Dergisi - Turkish Journal of History*,
79 (2023): 89-118.
<https://doi.org/10.26650/iutd.1194507>

ÖZ

Bu çalışmada Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının, 1161-1225 tarih aralığında Üsküdar şer'iyye sicil defterlerinde yer alan 45 yıllık muhasebe kayıtlarından hareketle vakfın tüm gelir ve giderleri ayrıntılı bir şekilde analiz edildi. Bunun sonucunda vakfın para vakfı olarak kurulmuş olmasına rağmen süreç içerisinde hem gayrimenkule hem de kayığa yatırım yaptığı ve başlangıçta sadece nakit para işletmekten gelir elde ederken artık gayrimenkullerin kiralanmasından ve pazar kayığının işletilmesinden de gelir elde ettiği sonucuna ulaşıldı. Makalede özellikle vakfın kayık işletmesinin kârlılığı üzerinde duruldu. Elde edilen veriler, vakfın nakit sermaye işletiminin ve gayrimenkul yatırımlarının kârlılığıyla mukayese edildi.

Anahtar sözcükler: Para Vakfı, Çeşme Vakfı, Vakıf Kayık İşletmesi, Şer'iyye Sicilleri, Çengelköy

ABSTRACT

This paper presents 45 annual accounting books which were discovered in the Üsküdar *sharia* court records for the Çengelköy Fountains *Cash Waqf* for the time period 1161 to 1225 Hijri, with all of the income and expenses of the *waqf* being analyzed. As a result, the *waqf*, which initially earned income only through exchanging cash, later began to generate income from the rental and operation of the market boat.

The present research is especially focused on the profitability of the *waqf's* boat business. The data obtained has been compared with the profitability of the *waqf's* cash capital operation and real estate investments.

Keywords: Cash Waqf, Fountain Waqf, Waqf Boat Operation, Çengelköy, *Sharia* Court Records

Extended Abstract

There are millions of documents that have been passed down from the Ottoman Empire to the present day. An important aspect of this documentation is the *waqf* accounting records that have characterized the Ottoman civilization. In these records, the following important information about the *waqf*, whose accounting is made, is included; its name, founder, location, trustee, purpose, year of accounting, sources of income and total income, items of expense and total expense (*mesârif* and *vezâif*), and means of operating its money (if it were a cash *waqf*, this was the *ribh* rate it used; if it were a real estate *waqf*, its rental methods). In addition, the following was also included in the accounting records: if there were a budget surplus of the *waqf*, how this surplus was used; if there were a budget deficit, how this deficit was compensated; the reasons for the change in the trustee; to whom the funds of the *waqf* were given as loans; and to whom and for how much the real estate properties were rented. Therefore, it is possible to say that accounting records are of great importance in examining the financial structures of *waqfs*. Therefore, in this study, all income and expenses of the *waqf* have been analyzed by transferring the data to detailed tables, based on 45 annual accounting books for the period 1161 to 1225 *Hijri*, determined from the Üsküdar *sharia* registry books of the Çengelköy Fountains Cash *Waqf* in Üsküdar.

As a result of the analysis, it was determined that while mostly adding the *waqf*'s surpluses to the operating cash capital, the trustees invested in both real estate and the market boat. Finally, the cash capital of the *waqf*, which was 1,367 *kuruş* in 1161, increased to 8,061 *kuruş* in 1225, with the *waqf* also owning four caravansaries, one graperly, one bachelor's room, one boathouse, and one market boat. As its name suggests, the *waqf*, which was initially established as a cash *waqf* and earned income only from the operation of the donated money, bought real estate with its surplus income and earned rental income from these sites, as well as built a boathouse and bought a market boat, earning income from the operation of this boat. When observing the Üsküdar cash *waqfs* of the 18th century, an exceptional situation is revealed: a *waqf*'s money was often neither operated by a method other than *muamele-i şer'iyye* and *istighlâl* contracts nor directed to this type of investment to generate income. From this point of view, all the income and expenses of the Çengelköy Fountains Cash *Waqf* from 1161 to the end of 1225 have been revealed in detail, and answers were sought to the following questions: What could have been the reason for the *waqf* established as a cash *waqf* to invest in a boathouse and boat? What was the ratio between the expenses made by the *waqf* for the boathouse and the boat business and the income from this business? If we compare this ratio with the cash capital and rental income rates, what will be the result? Did the *waqf* enter this business to generate income or to provide service?

When the accounting records were examined, it was discovered that the *waqf*'s total income was 3,601,967 *akçe* over 45 years, while its total expenses were 3,100,512 *akçe* over that period. It can be seen that the *waqf* had been given a total budget surplus of 501,455 *akçe* over the examined period. The cash capital operation accounted for 73.33% of the income, with boat operations making up 21.01%, real estate rentals totaling 1.03%, and miscellaneous income coming to 4.6%. The fountains and waterways made up 37.48% of the expenses, with the market boat and boathouse making up 27.49%, duty payments equaling 14.39%, and other expenses coming to 11.98%. In the expense section of the forms, 8.67% was recorded under uncollectible *murabaha*. According to this, it can be seen that the *waqf*, which earned an annual average of 11% while operating cash capital, earned an average of 3% from its capital invested in real estate. Although it had earned income close to this rate in its last years from investment in the boat business, it is difficult to say that it generated profit in its first few years. As a result, the average income from the boat corresponds to 1%. As such, a logical question is raised as to why the *waqf* continued to this business venture, despite the low return of the boat business, as well as the many additional burdens for the trustee, such as maintenance, repair, and follow-up work. As a result of the study, it was concluded that the *waqf* entered this business for service rather than to generate income, that is, at the request of the people. In addition to this, considering the relatively low income from the investment made in the boat business, an attempt has been made by this study to provide some answers as to why the trustees of the *waqf* preferred such methods as *muamele-i şer'iyye* or *istighlāl* while operating *waqf* funds and did not resort to other alternative methods in addition to these, especially considering that the *waqf* in question was a cash *waqf*.

Giriş

Vakfın, Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfı diye kısalttığımız ismi muhasebe kayıtlarında “Medine-i Üsküdar’a Tâbi‘ Çengar Karyesinde Vâki‘ Çeşmeler Mühimmâtı İçün Mevkûfe Nükûd” şeklinde geçer¹. İsminden de anlaşıldığı üzere vakıf başlangıçta para vakfı olarak kurulmuş ve vakfedilen paranın işletilmesinden gelir elde etmiştir. Ancak vakıf, süreç içerisinde gayrimenkuller satın alıp bunları kiraya vermekle beraber pazar kayığı da satın almış ve bu kayığın işletilmesinden de kazanç sağlamıştır².

Kayıkların Osmanlı dönemi İstanbul halkının ulaşım ihtiyacının giderilmesinde önemli bir işleve sahip oldukları bilinmektedir³. Kayıklar fonksiyonlarına göre genel olarak umumi (yolcu taşımacılığında kullanılan), hususi ve ticari kayıklar olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktadır. Geçmiş dönemlerde yolcu taşımacılığında pek çok kayık kullanılmıştır. Bunları pereme, piyade, at kayığı, pazar kayığı, dolmacı kayığı, ateş kayığı ve yağlı kayık olarak sıralamak mümkündür. Hatta gerektiğinde mavnalarla dahi yolcu taşınmaktaydı⁴. Bununla beraber İstanbul’un deniz ulaşımında pazar kayıklarının ayrı bir yeri bulunmaktaydı⁵. Ağır ve büyük bir gövdeye, aynı zamanda 50-60 kişilik bir kapasiteye sahip olan pazar kayıkları, diğer kayıklara nazaran daha güvenliydi. İnsanlarla beraber bu kayıklarda yük ve eşya da taşınırdı⁶. Her kayık bir iskeleyle bağlı olup sadece bu iskeledeki yolcu ve yükleri taşıyabilirdi⁷. Kayık sahibi kendi kayığında bizzat çalışabildiği gibi köle veya ücretle kayıkçı da çalıştırabilmekteydi. Dolayısıyla kayıkçı olmayan kişilerin de kayık satın alıp

- 1 Vakfın adı tespit edebildiğimiz ilk muhasebe kaydında (h. 1161) “Medine-i Üsküdar’a tâbi‘ Çengar Karyesinde Vâki‘ Çeşmeler Mühimmâtı İçün Mevkûfe Nükûd” şeklinde geçmekle birlikte tespit edebildiğimiz h. 1181 yılına ait ikinci kayıta vakfın ismi şöyle olmuştur: “Medine-i Üsküdar’a tâbi‘ Çengar Karyesinde Vâki‘ Mâ-i Cârî Çeşme Mühimmâtı İçün Mevkûfe ve Emiroğlu Zevcesi Ayşe Nâm Hatunun Karye-i Mezbûre Âhâlîsinin İktizâ Eden Masarif-i Muayyeneleri İçün Mevkûfe Nükûd.” Vakfın adı, ‘Emiroğlu’ yerine ‘Emir Ali’ ifadesinin gelmesi gibi kısmi değişikliklerle h. 1225 yılına kadar devam etmektedir.
- 2 Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfı, 18. Yüzyıl Üsküdar Para Vakıflarının Gelir ve Giderlerinin Analizi başlıklı 217K079 numaralı TÜBİTAK 1001 projesi çerçevesinde Üsküdar’da tespit edilebilen 139 vakıf içerisinde kayık işletmeciliği yapan tek vakıf olarak dikkatimizi çekmişti. Projede tüm vakıfların toplam gelir ve giderleri ortaya konularak analiz edilmişti (Projenin çıktıları için bak. <https://app.trdizin.gov.tr/proje/TWpBNU1UTXo/18-yuzyil-uskudar-para-vakiflarinin-gelir-ve-giderlerinin-analizi> son erişim tarihi: 02.06.2022). Bu çalışmada ise Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının her bir gelir ve gider kalemi ayrıntılı olarak ele alınıp özellikle kayık işletmeciliğinin kârlılık durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.
- 3 Ayrıntılı bilgi için bk. H. Nejdî Ertuğ, *Osmanlı Döneminde İstanbul Deniz Ulaşımı ve Kayıklar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- 4 H. Nejdî Ertuğ, “Klasik Dönem Osmanlı İstanbul’unda Deniz Ulaşımı”, *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul 2015, c. VI, s. 422.
- 5 Mehmet Yavuz Erler, “İstanbul’da Deniz Ulaşımı (1870-1875)”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, XXI (2001), s. 70; Haluk Y. Şehsuvaroğlu, *Deniz Tarihimize Ait Makaleler*, Deniz Basımevi, İstanbul 1965, s. 228.
- 6 Çelik Gülersoy, *Kayıklar*, Turing Yayınları, İstanbul 1983, s. 153; Mehmet Mazak, *Eski İstanbul’da Deniz Ulaşımı: Kayıklar*, İDO Yayınları, İstanbul 2008, s. 36.
- 7 Cengiz Orhonlu, “Osmanlı Türkleri Devrinde İstanbul’da Kayıkçılık ve Kayık İşletmeciliği”, *Tarih Dergisi*, XVI/II (1966), s. 111; Haluk Y. Şehsuvaroğlu, “The Caiques of Istanbul”, *De Turque, Touring Et Automobile Club*, no. 181 (Şubat 1957), s. 24.

işletmecilik yaptıkları görülmektedir. Nitekim bazı devlet adamlarının kayık işletmeciliği yaptığı kaynaklarda ifade edilmektedir⁸. Benzer şekilde vakıfların da satın almak veya bir başkası tarafından vakfedilmek⁹ suretiyle pazar kayıklarına sahip oldukları ve mütevellilerin bu kayıkları kayıkçı tutarak ya da iltizamla reislere vererek işlettikleri anlaşılmaktadır¹⁰.

Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfı, gelir fazlalarıyla kayık satın alıp işletmiştir. Ayrıca süreç içerisinde altı adet gayrimenkul edinerek kira geliri de elde etmiştir. Para vakfı olarak kurulmuş bir vakfın bu tür yatırımlar yapmasının sebebi ne olabilirdi? Vakfın kayıkhanesi ve kayık işletmesine yaptığı masraf ile bu işten elde ettiği gelir arasında nasıl bir oran vardı? Bu oranı nakit sermaye ve kira getiri oranları ile mukayese edilirse nasıl bir sonuç ortaya çıkacaktır? Vakıf bu işe gelir elde etme amacıyla mı, yoksa hizmet amacıyla mı girmişti? Çalışmada Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının h. 1161'den h. 1225 yılının sonuna kadar devam eden süreçteki tüm gelir ve giderleri detaylı bir şekilde ortaya konularak bu ve benzeri sorulara cevap aranacaktır.

Para vakıfları üzerine özellikle son yıllarda birçok çalışma yapılmakla birlikte kayık sahibi olup bunun işletilmesinden gelir elde eden herhangi bir vakfı detaylı olarak inceleyen, vakfın diğer gelirleri ile sahip olduğu kayığı işletmekten elde ettiği gelirleri mukayese eden bir çalışma tespit edilememiştir. Bir başka ifadeyle müstakil olarak bir para vakfının kayık işletmeciliği yapmasına odaklanan bir çalışma bulunmamaktadır. Yazarlar tarafından önceden yapılmış olan çalışmalarda¹¹ vakıfların nakit sermayeden elde ettikleri yıllık getiri oranları, gayrimenkul olarak elde ettikleri yıllık kira geliriyle mukayese edilmiştir. Bu çalışmada ise zikredilen çalışmalardan elde edilen veriler, Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının başta kayık işletmesine dair olmak üzere tüm gelir ve giderleriyle mukayese edilmiştir.

Çalışma üç ana başlık altında kaleme alınmıştır. İlk başlıkta vakfın gelir getiren malvarlıklarına ve gelirlerine, ikinci başlıkta vakfın giderlerine üçüncü başlıkta ise kayık işletmesinin kârlılığına yer verilmiştir.

Üsküdar şer'iyeye sicillerinde yapılan tarama neticesinde Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının 9 ayrı defterde 45 adet muhasebe kaydı tespit edilmiş olup bu kayıtların hepsinde birer yıllık muhasebe yapılmıştır. Ek-1'de yer alan tablodan da anlaşıldığı üzere muhasebe kayıtlarının ilki h. 1161 yılına, sonuncusu ise h. 1225 yılına aittir. H. 1161 yılından h. 1181

8 H. Nejdert Ertuğ, *Osmanlı Ulaşım Sisteminde Kayıkçılık*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1995, s. 50-51.

9 Mazak, Mısır Beylerbeyi olan İskender Paşa'nın yaptırdığı camilerden birine pereme, birine ise pazar kayığı vakfettiğini ifade eder. Mazak, *a.g.e.*, s. 118.

10 Ayrıntılı bilgi için bk. Ertuğ, *a.g.e.*, s. 166-170; Orhonlu, *a.g.m.*, s. 117-118.

11 Süleyman Kaya, "Osmanlı Toplumunda Şahıslar İçin Kredi Kaynağı Olarak İcareteyn Uygulaması", *İkinci İktisat Tarihi Kongresi, Elazığ 24-25 Haziran 2010, Bildiriler*, ed. Mustafa Öztürk-Ahmet Aksın, Fırat Üniversitesi Matbaası, Elazığ 2013, c. II, s. 971-977; Süleyman Kaya (proje yürütücüsü), *18. Yüzyıl Üsküdar Para Vakıflarının Gelir ve Giderlerinin Analizi*, TÜBİTAK SOBAG PROJE, 217K079, s. 57-58.

yılına kadar olan süreçteki vakfın muhasebe kaydına ulaşamadığı için vakfın bu yıllar arasındaki gelir ve giderleri ele alınamamıştır¹². H. 1188 yılı hariç h. 1181'den h. 1225'e kadarki 45 yıllık süreçte ise vakfın muhasebe kayıtları her yıl için tespit edilebilmiştir. Bu durum vakfın gelir ve giderlerinin seyrini yaklaşık yarım asırlık bir süreçte görme imkanı sağlamıştır.

Muhasebe kayıtlarında, vakıfların nakit sermayeleri (asl-i mal) ve zimem (borç) kayıtları guruh olarak, elde ettikleri gelirler ve yaptıkları harcamalar ise akçe olarak ifade edilmektedir. Bu makalede de muhasebe kayıtlarının aslına sadık kalınarak vakıfların nakit sermayeleri guruh cinsinden, gelir ve giderleri ise akçe cinsinden verilmiştir¹³.

Çalışmadaki tablo ve grafikler, vakfın 45 yıllık muhasebe kayıtlarından hareketle oluşturulduğu gibi metnin içerisinde de bu kayıtlara atıf yapılmıştır. Her seferinde dipnotta ilgili muhasebe kayıtlarına dair kaynak bilgilerini vermek yerine bilginin hangi yıla ait olduğunu belirtmekle yetinip Ek-1'deki tabloda her bir yıla ait muhasebe kaydının geçtiği defter ve varak numaraları verilmiştir.

A. Vakfın Gelir Getiren Malvarlıkları ve Gelirleri

Çalışmada vakfın gelir getiren malvarlıkları ve bunlardan elde ettiği gelirler; nakit sermaye, gayrimenkuller ve kayık şeklinde üç ayrı başlık halinde ele alınmıştır. Aşağıdaki tabloda vakfın süreç içerisinde hangi kalemden ne kadar gelir elde ettiği, hangi gelirin payının ne kadar olduğuna dair verilere yer verilmiştir.

Tablo 1. Vakfın Gelirleri (Akçe)					
Tarih (Hicri)	Murabaha	Kira	Pazar Kayığı	Sair	Toplam Gelir
1161	22.338	-	-	-	22.338
1181	48.960	-	-	-	48.960
1182	50.613	-	-	-	50.613
1183	50.613	-	-	-	50.613
1184	55.125	-	-	-	55.125
1185	54.621	-	-	-	54.621
1186	51.861	-	-	-	51.861
1187	51.861	-	-	-	51.861
1189	54.360	-	-	-	54.360
1190	54.360	-	-	-	54.360
1191	54.360	-	-	-	54.360
1192	62.694	-	-	-	62.694

12 Bu döneme ait herhangi bir muhasebe defteri tespit edilememiş olup sair vakıfların kaydı da bulunamamıştır.

13 Çalışmanın zaman aralığı olan dönemde 1 guruh 120 akçeye tekabül etmektedir.

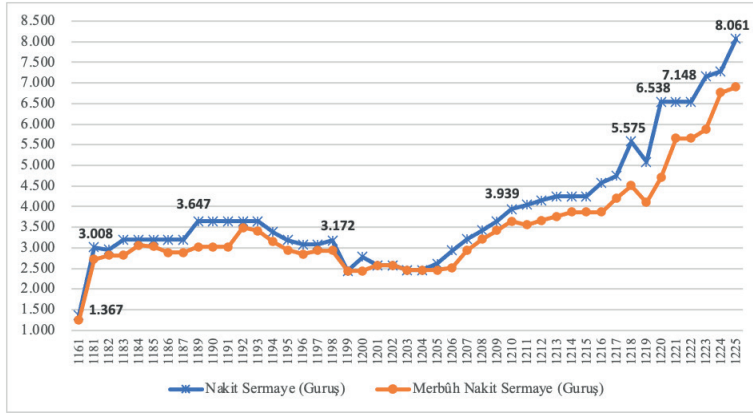
1193	61.344	-	-	-	61.344
1194	56.592	-	-	-	56.592
1195	52.992	-	-	-	52.992
1196	51.192	-	6.000	-	57.192
1197	52.830	-	7.500	-	60.330
1198	52.830	-	9.000	-	61.830
1199	37.890	-	2.1555	-	59.445
1200	43.866	-	18.396	-	62.262
1201	26.490	360	18.351	-	45.201
1202	18.841	360	14.970	-	34.171
1203	20.886	360	11.640	-	32.886
1204	30.093	360	18.747	-	49.200
1205	21.930	360	18.722	-	41.012
1206	42.240	1.320	19.860	-	63.420
1207	40.293	360	22.335	-	62.988
1208	43.881	360	23.478	-	67.719
1209	44.400	360	19.320	-	64.080
1210	65.574	360	20.277	-	86.211
1211	64.017	360	17.580	-	81.957
1212	64.017	360	22.113	-	86.490
1213	64.017	360	26.880	-	91.257
1214	67.761	360	31.080	-	99.201
1215	69.597	360	30.837	-	100.794
1216	69.597	360	38.967	-	108.924
1217	71.451	360	18.360	1.500	91.671
1218	81.234	360	44.076	-	125.670
1219	73.800	900	42.302	141.922	258.924
1220	84.600	2.340	27.600	3.600	118.140
1221	101.790	2.340	24.000	3.600	131.730
1222	101.790	2.340	36.360	3.600	144.090
1223	105.804	2.340	43.290	4.140	155.574
1224	121.788	2.340	42.756	3.600	170.484
1225	125.120	17.100	60.600	3.600	206.420
Toplam	2.642.313	37.140	75.6952	16.5562	3.601.967
Oran	%73,36	%1,03	%21,01	%4,60	-

Tablodan da anlaşıldığı üzere vakfın en önemli gelir kalemi nakit sermayenin işletilmesinden elde edilen murabahadır. Nitekim vakfın 45 yılda elde ettiği toplam gelirin %73,3'ünü murabaha geliri oluşturmaktadır. Vakfın nakit sermayesinin, görece yüksek olması ve bütün yıllarda en üst oran olan %15¹⁴ işletilmesi vakfın yüksek miktarlarda murabaha geliri elde etmesinde etkili olmuştur.

1. Vakfın Nakit Sermayesi ve Murabaha Geliri

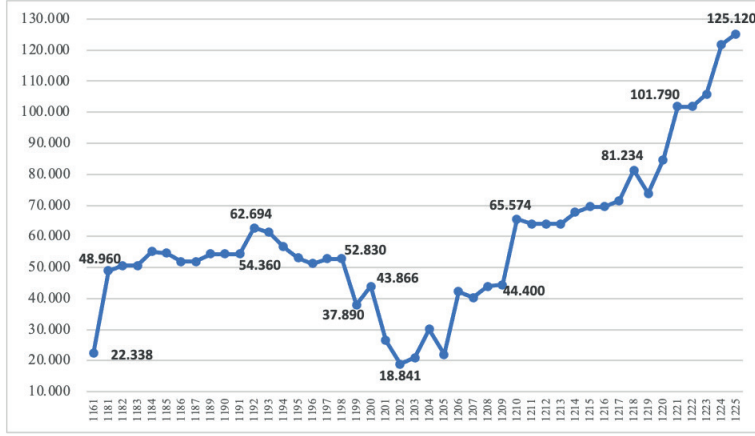
Tablo 1'de görüldüğü üzere Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfı, h. 1161'den h. 1196'ya kadar sadece nakit sermaye işletmekten gelir elde etmiştir. Aynı dönemde Üsküdar'da faaliyet gösteren diğer vakıflarda olduğu gibi nakit sermaye sadece muamele-i şer'iyeye ve bey' bi'l-istiğlâl usulleriyle işletilmiştir¹⁵.

Aşağıdaki grafiklerde süreç içerisinde vakfın sermayesinde ve murabaha gelirlerindeki değişim izlenebilmektedir. Grafik 1'den anlaşıldığı üzere vakfın sermayesinin büyük bir kısmı işletilmiş (merbûh), sadece az bir kısmı işletilmemiştir.

Grafik 1. Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının Nakit Sermayesinin Seyri

- 14 18. yüzyıl fetvalarında sultanın emri gereği nakit sermayeden elde edilebilecek gelirin en fazla %15 olabileceği ifade edilmektedir. “Zeyd Amr’a bin akçe karz verir oldukda iki yüz akçelik metâ’ını bir seneye değin bin akçeye bey’ eylese mehîl tamamında iki bini Amr’dan almağa kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz, onunu on bir buçukdan ziyadeye ribh emr-i sultânî ile memnû’dur”, Hasan b. Ali el-Kayserî, *Semhatü'l-ebrâr fî Beyâni Gumûzi'l-esrâr*, İstanbul Müftülüğü Ktp. 384, (h. 1227), vr. 279a. Benzer fetvalar için bk. Menteşzâde Abdurrahim Efendi, *Fetâvâ-yı Abdurrahim*, Darü't-Tibaati'l Ma'mure, İstanbul 1243, II, s. 452; Feyzullah Efendi, *Fetâvâ-yı Feyziyye*, Darü't-Tibaati'l-Âmire, İstanbul 1266, s. 271.
- 15 Ayrıntılı bilgi için bk. Süleyman Kaya-M. Emin Durmuş-İsmail Bektaş-Arif Akkaya, “Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyıl Para Vakıflarının Nakit İşletme Yöntemleri”, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, III/3 (2017), s. 50-62.

Grafik 2. Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının Murabaha Gelirlerinin Seyri (Akçe)

Birinci grafikte görüldüğü üzere vakfın sermayesi genellikle artarken bazı yıllarda azalmıştır. Bu süreçte vakfın sermayesinde toplamda 9.592,5 guruşluk bir artış yaşanırken, 2.772,5 guruşluk da azalma görülmüştür. Nihayetinde vakfın h. 1161 yılında 1.367 guruş olan nakit sermayesi h. 1225 yılına gelindiğinde %490 oranında artış göstererek 8.061 guruşa yükselmiştir. Murabaha geliri de vakfın nakit sermayesinde ve merbûh olan sermayesindeki artış ve azalışlara paralel bir seyir göstermiştir. 1161 yılında 22.338 akçe olan murabaha geliri, h. 1225 yılına gelindiğinde %460 oranında artış göstererek 125.120 akçeye ulaşmıştır. Nakit sermayedeki artış ile murabaha gelirindeki artışın oran olarak birebir aynı olmamasının sebebi işletilmeyen nakit sermayenin değişebilmesi veya vakfın borç verdiği bazı kişilerden murabahayı tahsil edememesidir.

Vakfın h. 1161 yılı kaydında önceki sene nakit sermayesinin 1.070 guruş olduğu, 1060 yılı gelir fazlası 171 guruş eklenerek 1.241 guruşa, 1161 yılı fazlası 126 guruşun da eklenmesiyle 1.367 guruşa yükseldiği ifade edilmektedir. Grafikte de görüldüğü üzere h. 1161 yılında 1.367 guruş olan sermaye 1181 yılına kadar önemli bir artış göstererek 3.008 guruşa yükselmiştir. Ancak h. 1181 yılından önceki 19 yıla ait muhasebe kayıtlarına ulaşamadığı için nakit sermayedeki bu artışın kaynağı kesin olarak bilinemez de h. 1160 ve h. 1161 yıllarında ve h. 1181 sonrasında olduğu gibi gelir fazlalarının eklenmesinin rolü olduğunda şüphe yoktur. Ayrıca h. 1181 yılında vakfın ismine eklenen "...ve Emiroğlu Zevcesi Ayşe Nâm Hatunun Karye-i Mezbur Ahalisinin İktiza Eden Masarif-i Muayyeneleri İçün Mevkûfe Nükûd" ibaresinden, bu dönemde Ayşe Hatun'un köy halkının masrafları için bu vakfa ek olarak para vakfettiği anlaşılmaktadır.

Vâkıfın gelir fazlalarını belli bir cihete tahsis etmemiş olması, mütevellilere gelir fazlalarını nakit sermayeye ekleme imkanı vermiştir. Vakfın, yüksek miktarlarda gelir elde

etmesi ve bunun sonucunda gelir fazlası vermesi, sermayesinde süreç içerisinde önemli artış meydana getirmiştir. Bu da vakfın yıllık gelirinin sürekli artmasını sağlamıştır.

Grafiklerde de görüldüğü üzere vakfın nakit sermayesi ve buna bağlı olarak murabaha gelirinde belli yıllarda önemli artış ve azalışlar olmuştur. Azalışların başlıca sebepleri; suyolları tamirine yüksek miktarda harcama yapılması, pazar kayığı satın alınması, pazar kayığının yeniden inşa edilmesi gibi giderlerdir. Mesela h. 1198 yılında 3.172 guruş olan nakit sermaye, h. 1199 yılında pazar kayığının yenilenmesi için 357 guruş, çeşme yollarının tamiri için 685 guruş toplamda 1.042 guruş masraf yapılması ve bu masrafin 735 guruşunun nakit sermayeden karşılanması nedeniyle 2.437 guruşa, murabaha geliri de 52.830 akçeden (440,2 guruş) 37.890 akçeye (315,7 guruş) düşmüştür. Yine h. 1218 yılında 5.575 guruş olan nakit sermaye h. 1219 yılında 5.082 guruşa düşmüştür. H. 1219'da vakfın suyollarına 288.000 akçe (2.400 guruş) masraf yapmak durumunda kaldığı ifade edilmektedir. Müteveli bu paranın 156.840 (1307 guruş) akçesini kendisi vakfa borç vermiştir¹⁶. Kalan 131.160 akçesini (1.093 guruş) ise işlettiği vakfa ait nakit sermayeden harcamıştır¹⁷. Böylece vakfın nakit sermayesi 4.482 guruşa düşmüştür. Ancak bu yıla ait gelirler içerisinde şöyle bir ifade vardır: “Suyolları masrafının imdâdiyesi için erbâb-ı yalı ve zimmilerden kabz olunan 138.322 akçe.” Bu para yaklaşık 1.152 guruşa tekabül etmektedir. Mütevelinin yıl sonunda bu paranın 600 guruşunu gelir fazlası olarak nakit sermayeye eklediği anlaşılmaktadır. Muhtemelen kalan kısmını vakıf adına aldığı borçlara vermiş olmalıdır. Böylece vakfın anaparası 5.082 guruş olur. 1220 yılına gelindiğinde bu sefer vakfın anaparasının yazıldığı kısımda şu not vardır: “Su yolu imdâdiyesi için zimmi yalılarından ve menzillerinden kabz olunan: 856 guruş.” Zimmilerden önceki yıl toplanan 138.322 akçe ilk etapta gelirlere eklenirken, bu yıl toplanan 856 guruş (102.720 akçe) doğrudan anaparaya katılmıştır¹⁸. Böylelikle vakfın, suyolları için 1219 yılı

16 “İşbu sene-i mübâreke ... masrûfu olup lakin meblağ-i merkûmun 1.093 guruşu asl-ı mal-i vakıfdan sarf edüp vakf-i mezbûra fazla vukuunda deyn-i mezkûra takas etmek üzere bâlâda şerh verilüp mâ'adâsını kendi malından sarf eyledi 156.840 akçe”. Ancak h. 1221 yılı giderleri arasında şu ifade dikkat çekmektedir: “Müteveli-i mezbûr âhardan istidâne eylediği 1.000 guruşun faizi 9.120 akçe”. Bu ifadede anlaşıldığı üzere müteveli, vakıf için harcadığı 1.307 guruşun 1.000 guruşunu aslında başkasından muamele-i şeriye ile borç olarak almış ve bunun için 76 guruş ribh ödemiştir. Anlaşıldığı kadarıyla müteveli 307 guruşu kendi cebinden vakfa borç olarak vermiş; ancak bunun karşılığında bir getiri almamıştır. Araştırmalarımızda mütevellilerin ihtiyaç halinde vakfa borç verdiklerine dair birçok örnekle karşılaşmamıza rağmen borç karşılığında ribh aldıklarını tespit edemedik. Bu yıllarda faiz kelimesinin, ribh kavramı gibi alışverişlerden elde edilen kâr anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

17 Burada tamir için kullanılan nakit sermayenin önceki yıllardaki gelir fazlalarından sermayeye eklenen kısım olduğunu, vâkıfın vakfettiği meblağdan harcama yapılmadığını belirtmek gerekir. Zira vâkıfın vakfettiği meblağın onun şartı olmaksızın tamir vb. yerlerde harcanması meşru değildir ki vâkıfların genellikle tamir masraflarının gelirlerden yapılmasını şart koştukları bilinmektedir. Aksi takdirde vakfedilen paraların ebediliğini sağlamak mümkün olmayacaktır.

18 Aynı amaçla aynı kimselerden toplanan paraların bir yıl gelir kalemine yazılmasına mukabil diğer yıl doğrudan anaparaya eklenmesi örneğinde görüldüğü üzere vakıf muhasebe kayıtlarında yıldan yıla bazı farklı tercihler olabilmektedir.

başlarında yaptığı 288.000 akçe masrafın 241.042 akçesini iki yıl vadede zimmilerden¹⁹ topladığı söylenebilir. 1220’de vakıf ayrıca 600 gurusu daha gelir fazlası elde etmiştir ki bu da eklenince nakit sermaye 6.538 gurusu çıkmaktadır.

2. Vakfın Gayrimenkulleri ve Bunlardan Elde Ettiği Gelir

H. 1161’den h. 1201 yılına gelinceye kadar vakfın kira geliri yoktur. Araştırmamıza rağmen vakfiyeye ulaşamadığımız için kesin bir şey söyleyemesek de vâkıfın sadece para vakfettiği anlaşılmaktadır. Ancak süreç içerisinde mütevelliler vakfın gelir fazlalarını, belki şart-ı vâkıf gereği belki oran olarak daha düşük gelir getirse bile yüzlerce yıl geçse de zayı olma ihtimali neredeyse hiç olmayan güvenli bir liman olduğu için kira getiren gayrimenkule yatırmış olabilir. Vakfın edindiği gayrimenkuller menzil²⁰, bağ ve bekâr odası olup bu mülklerin de yangın ve deprem gibi afetlerle veya uzun sürede yıpranarak zayı olabileceği düşünülse de Osmanlı toplumu tüm bu mülklerin vakfın kasasından para çıkmadan kiracılar tarafından imar edilmelerini sağlayacak bir formül bulmuştu: İcâreteyn. Hanefî fıkıh geleneğine göre kira akdinde binanın tamir ve yeniden inşa masrafları bina sahibine aittir. Bu hüküm vakıflar için de geçerlidir. Ancak icâreteyn uygulamasıyla kiracılara kayd-ı hayat şartıyla tasarruf etme, tasarruf hakkının evlatlara intikali, bu hakkı bedel karşılığı devredebilme vb. haklar verilerek binaların bakım, tamir ve yeniden inşa masraflarının kiracılar tarafından deruhte edilmesi sağlanmıştır²¹. Konu edinilen vakıf da tasarruf hakkını icâreteynle devrettiği mülkler satın almıştır. Böylece gayrimenkulün değeri ile icâreteynle tasarruf hakkını devrederken alınacak muaccel (peşin) bedel takas edilip sadece aradaki fark ödenmiştir.

Aşağıdaki tabloda vakfın yeni gayrimenkul edindiği yıllardaki gayrimenkullerinin tamamı, ilgili gayrimenkule ödenen bedel ve her birinden elde edilen yıllık kira miktarı bulunmaktadır. Aralardaki yıllara ait kira gelirleri önceki yıllarla aynıdır.

-
- 19 Yukarıda zimmilerden toplanan paraya dair yaptığımız iki alıntıda farklı ifadeler kullanılmıştır. Birinde “... erbâb-ı yalı ve zimmilerden ...” denirken diğerinde “... zimmi yalılarından ve menzillerinden ...” ifadesi yer almaktadır. İlk ifadeye göre erbâb-ı yalı ifadesi yalı sahibi Müslümanları da içerebilir, ancak ikinci ifade bu paranın sadece zimmilerden alındığını göstermektedir. Burada iki ihtimal söz konusu olabilir: Vâkıf, vakfının gelirleri ile suyuollarının tamir ve bakım masraflarının Müslüman reayaya düşen kısmının karşılanmasını şart koşmuş olabilir. Dolayısıyla zimmilere düşen hissenin ayrıca toplandığı varsayılabilir. Ancak vakfın hemen her yıl suyuolları tamir ve bakımı için masraf yaptığı ve bu iki yıl dışında zimmilerden benzeri bir tahsilat yapmadığı dikkate alındığında bu ihtimal zayıflar. Dolayısıyla çok büyük bir masrafın ortaya çıktığı dönemde başta yalı sahipleri olmak üzere özellikle zimmi reayadan masraflara katılmaları istenmiş olmalıdır. Bunun dışında herhangi bir vatandaştan tahsilat yapıldığını tespit edemedik.
- 20 Menzil, Osmanlı döneminde ikamet olunan farklı mesken veya konut tiplerinin hepsini ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Ayrıntılı bilgi için bk. H. Nejdî Ertuğ, “Şeriyye Sicillerine Göre Hicri 1137 (1724-25) Yılı İstanbul’unda Osmanlı Konutu / Menzili”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, X/2 (2015), s. 129-142.
- 21 Ayrıntılı bilgi için bk. Süleyman Kaya, *Osmanlı Hukukunda İcâreteyn*, Klasik Yayınları, İstanbul 2014, s. 156-172 (Kaya, *Osmanlı Hukukunda İcâreteyn*).

Tablo 2. Vakfın Gelir Elde Ettiği Gayrimenkuller

Tarih (Hicri)	Mülk çeşitleri	Mülk için ödenen ücret (guruş)	Yıllık kira getirisi (akçe)
1198	Menzil	106	-
1201	Menzil		360
1206	Menzil		360
	Bekâr odası	Bilgi yok	960
1219	Menzil		360
	Bekâr odası		-
	Menzil	278	360
	Bağ	223	180
1223	Menzil		360
	Bekâr odası		1440
	Menzil		360
	Bağ		180
	Menzil	120	-
1225	Menzil		360
	Bekâr odası		1.440
	Menzil		360
	Bağ		180
	Menzil		360
	Menzil	106	-

H. 1198 yılına ait muhasebe kaydının giderler bölümünde 106 guruşa 1 adet menzil satın alındığı bilgisi yer almaktadır. Ancak bu menzilden h. 1201 yılına kadar kira geliri elde edilmemiş, h. 1201 yılından itibaren ise menzilden yıllık 360 akçe müeccele geliri elde edilmiştir. H. 1206 yılı kaydında menzilden elde edilen kiraya ilaveten bir bekâr odasından da 960 akçe kira geliri elde edildiği bilgisi mevcuttur. Ancak vakfın bu bekâr odasına ne suretle sahip olduğuna dair bir açıklama veya bilgi bulunmamaktadır. H. 1208'den h. 1220 yılına kadarki bütün muhasebe kayıtlarının gelirler bölümünde vakfın bu bekâr odasından yıllık 1.440 akçe kira geliri elde ettiği, giderler bölümünde ise bekâr odasının kirası 1.440 akçenin tahsil edilemediği yazılmaktadır. Her ne kadar kira geliri elde edilemese de kâtip vakfın böyle bir gayrimenkulünün olduğunu göstermek için elde edilmesi gereken miktarı hem gelire hem de gidere yazmış olabilir.

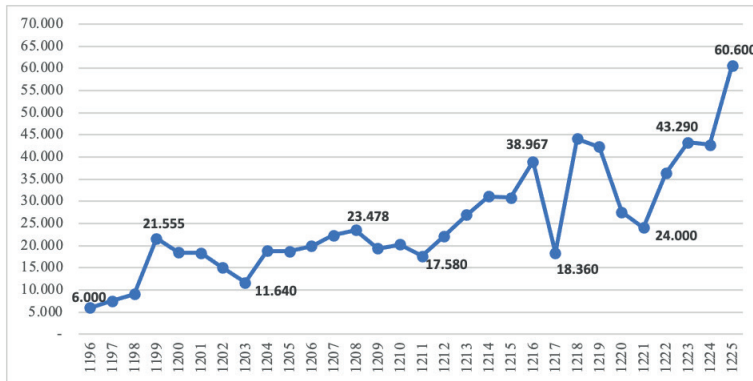
H. 1219 yılına kadar vakfın gayrimenkul sayısında bir değişiklik olmayıp bu yıl vakfa bir menzil ve bir bağ satın alınmıştır. Menzilin yıllık kira getirisi 360 akçe, bağınki ise 180 akçedir. H. 1220 yılında bekâr odasından 1.440 akçe kira alınmaya başlanmasıyla yıllık kira geliri 2.340 akçeye çıkmıştır. H. 1223 yılında vakfa 120 guruşa 1 menzil daha satın alınmıştır. Bu menzilden ilk olarak h. 1225 yılında 360 akçe yıllık kira alınmıştır. Böylece son yılda

vakfın kira geliri 2.700 akçeye çıkmıştır. H. 1225 yılında 106 guruşa 1 menzil daha satın alınmış, ancak henüz kira getirisi olmamıştır. Böylece vakfın gayrimenkullerinin sayısı 6'ya yükselmiştir: 4 menzil, 1 bağ ve 1 bekâr odası.

Vakfın bu zaman zarfında elde ettiği müeccele gelirlerine ilaveten h. 1225 yılında mahlûl kalan bağın yeniden icâreteyn ile kiraya verilmesinden 14.400 akçe de icâre-i muaccele geliri olmuştur²². Vakfın tek bir bekar odasından elde ettiği 1.440 akçenin ise icâre-i vâhide olma ihtimali yüksektir²³. Bu durumda h. 1201 yılından h. 1225 yılının sonuna kadarki süreçte 13.140 akçesi icâre-i müeccele, 9.600 akçesi icâre-i vâhide, 14.400 akçesi ise icâre-i muaccele olmak üzere toplamda 37.140 akçe kira geliri olduğu söylenebilir. Tablo 1'de görüldüğü üzere vakfın kiradan elde ettiği gelir diğer gelirlerine nazaran çok düşük olup toplam gelirin sadece %1,03'üdür.

3. Kayıkhane, Pazar Kayığı ve Kayıktan Elde Edilen Gelir

H. 1195 yılı muhasebe kaydında yer alan “işbu sene-i mübâreke de ahâlî-i karyenin ma‘rifet ve ittifakıyla vakfa nafi’ olmak üzere iştirâ olunan pazar kayığının gerek semeni ve gerek müceddeden bina ve inşâ olunan kayıkhaneye mütevellinin ber muceb-i defter masrûfâtı 1.032 guruşa baliğ olmakla...” ifadesinden anlaşıldığı üzere bu yıl vakfa bir pazar kayığı satın alınmış ve kayıkhane yeniden inşa edilmiştir. H. 1196 yılından itibaren bütün muhasebe kayıtlarında vakfın bu pazar kayığından gelir elde ettiği görülmektedir. Aşağıdaki grafikte vakfın kayıktan elde ettiği gelirlerin seyri yer almaktadır.

Grafik 3. Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının Pazar Kayığından Elde Ettiği Gelirin Seyri (Akçe)

- 22 İcâreteyn akdi çift kira anlamına gelip kira akdinde kira bedelinin bir kısmının peşin (muaccel) bir kısmının ise vadeli (müeccel) olmasını ifade eder. Vakıf gayrimenkulün ilk defa kiraya verilmesinde veya mahlûl kalan mülkün ikinci sefer kiraya verilmesinde kiracıdan alınan peşin bedele icâre-i muaccele denmektedir. İcâreteyn ile kiraya verilen vakıf mülk kiracının çocuğu olmaksızın vefat etmesi halinde mahlûl kalır, yani tasarruf hakkı vakfa geri döner. Detaylı bilgi için bk. Kaya, *Osmanlı Hukukunda İcâreteyn*.
- 23 İcâre-i vâhide, icâreteynin aksine tek tür bedel karşılığında yapılan adi icâre akdini ifade eder. Vakfın icâreteyn ile kiraya verdiği menzillerden yıllık 360 akçe kira almasına rağmen tek göz olan odadan 1.440 akçe almış olması odanın icâreteyn ile değil icâre-i vâhide ile verildiği kanaatini oluşturmuştur.

Vakfın kayıktan elde ettiği gelirin her yıl değişmesinden hareketle kayığın vakıf tarafından işletildiği, iltizamla bir reise verilmediği söylenebilir. Grafikte de görüldüğü üzere h. 1198 yılından sonra kayıktan elde edilen gelir genel olarak artış göstermiştir.

Tablo 1’de görüldüğü üzere vakıf, h. 1196 yılından h. 1225 yılının sonuna kadar geçen 30 yıllık zaman zarfında kayıktan 756.952 akçe gelir elde etmiştir ki gelirler içerisindeki oranı %21’dir.

4. Vakfın Sair Gelirleri

Vakfın murabaha, kira ve kayıktan elde edilen düzenli gelirlerine ilaveten sürekli olmayan birtakım gelirleri de olmuştur. Şöyle ki; h. 1217 yılında 900 akçesi vakfın arsası üzerinde olan bir enkazın, 600 akçesi ise bir çalılığın satılmasıyla toplamda 1.500 akçelik bir satış geliri olmuştur. Yine h. 1223 yılında bir mezar arsasının (merkad) satımından 540 akçe gelir elde edilmiştir.

Vakıf su ve su yapıları, müessesât-ı hayriye (hayır kurumu) olmalarının yanı sıra müsteğallât-ı vakfiye (vakıf geliri) de olabilmektedir²⁴. Yani vakıf suların insanların meccanen yararlanmalarının yanı sıra vakıfların sahip oldukları suyu satmak suretiyle gelir elde etmeleri de mümkündür²⁵. Nitekim Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfı h. 1219’dan h. 1225 yılının sonuna gelinceye kadar muhasebe kayıtlarındaki ifadeyle “*beher sene mu’tad olan saka ücretinden kabz olunan*” 3.600 akçeden toplamda 25.200 akçe gelir elde etmiştir. Bu da vakıf suyun bir kısmının sakalara satıldığını göstermektedir²⁶.

Yukarıda Vakfın Nakit Sermayesi ve Murabaha Geliri başlığında ifade edildiği üzere h. 1219 yılında suyollarına yapılan yüklü masraflardan dolayı yalı ahali ve zimmilerden “imdâdiye” adı altında toplanan 138.322 akçe de vakfın gelirine kaydedilmiştir. Buna da “Sair” gelirler içinde yer verilmiştir.

B. Vakfın Giderleri

Muhasebe kayıtlarında vakıfların giderleri genel itibariyle masraflar (masârif) ve vazife ücretleri (vezâif) olarak ikiye ayrılmaktadır. Vazife ücreti olmayan her gider masraf olarak

24 Hasan Güneri, “Vakıf Sular ve Su Vakıfları”, *Vakıflar Dergisi*, IX/9 (1971), s. 69.

25 Suyollarının tamir masrafını karşılamak veya bakım-onarımını temin etmek için de vakıf suyun satılmasının mümkün ve vaki olduğu anlaşılmaktadır. Gülfettin Çelik, “Su Tesislerinin Bakımı, Korunması ve Tamiri”, *Osmanlı Arşiv Belgelerinde İstanbul’un Tarihi Suyolları Muhafaza ve Bakımı, I-II*, ed. Said Öztürk, İstanbul 2006, s.16.

26 Sakalar, belli yerlerde bulunan çeşmelerdeki suyu millete ulaştırmaları hasebiyle su temini hususunda önemli role sahip olan görevlilerdi. Sakaları, Osmanlı’nın ayaklı su şebekeleri olarak tasvir etmek mümkündür. Zira evi çeşmelere uzak olanlara bilhassa yaşlı, kimsesiz, aciz kişilere sakalar vasıtasıyla su götürülmekteydi. M. Sabri Doğan, *İslam Su Medeniyeti ve Konya Suları*, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya 2004, s. 67; Halil İnalçık, “Osmanlılar’da Su”, *DİA*, XXXVII, s. 439.

kaydedilmektedir. Dolayısıyla kayık ve kayıkhaneye ile ilgili giderler de masraflar içinde yer almaktadır. Ancak vakfın kayık işletmesine dair birtakım tespitler yapabilmek için kayık ve kayıkhaneye dair masraflar ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Ek 2’de yer alan tabloda her bir yılla ait tüm giderler yer almaktadır. Düzenli olarak hemen her yıl var olan giderlere alt başlık olarak yer verilirken sadece belli yıllarda olan giderler ise “Sair” alt başlığında gösterilmiştir.

1. Vazife Ücretleri

Vakıf, altı farklı vazife için toplam 446.140 akçe ödemiş olup toplam giderler içerisindeki oranı %14,4’tür. Ek 2’deki tabloya göre vakfın mütevellisine bütün yıllarda, su taşıyan görevliye iki yıl hariç bütün yıllarda vazife ödenmişken diğer vazifelilerde böyle bir süreklilik yoktur. Bunun sebebine dair muhasebe kayıtlarında herhangi bir bilgi olmadığı için kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak bazı kişilerin birden fazla görevi üstlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. H. 1194 yılına kadar vakfın mütevellisi Mustafa Ağa, cabisi ise İsmail Ağa’dır. Vakıftan yıllık 3.600 akçe alan İsmail Ağa aynı yıllarda yine Çengelköy’de bulunan el-Hâc Süleyman Mekteb Vakfının mütevellisidir ve bu vakıftan da 2.400 akçe almaktadır. İsmail Ağa h. 1195 yılında Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfı’nın da mütevelliliğini üstlenip mütevellî olarak vazife almaya başlar ve vakıf artık cabi için vazife ödemez. Bu tarihten h. 1225 yılına kadar her iki vakfın mütevelliliğini aynı kişi yürütür ve her ikisinden de tevliyet ücreti alır²⁷.

el-Hâc Süleyman Mekteb Vakfı mektep hocasına yıllık 3.600 akçe öder. Çengelköy Çeşmeleri Vakfı ise mektep hocasına ilk olarak h. 1202 yılında 3.600 akçe ödemiştir ki el-Hâc Süleyman Mekteb Vakfı bu yıl hocaya herhangi bir ödeme yapmamıştır. Bu vakfın bütçesinde sıkıntı olduğu dönemde hocanın ücretinin Çengelköy vakfı tarafından ödendiği düşünülebilir. Ancak sonrasında el-Hâc Süleyman Mekteb Vakfı hocaya yıllık 3.600 akçe düzenli ödemeye devam ettiği gibi Çengelköy vakfı da daha önce imama ödediği 2.160 akçeyi mektep hocasına öder. Bu tarihten itibaren imamın mektep hocalığı vazifesini de uhdesine aldığı düşünülebilir. Veya imam için başka bir vâkıf tarafından gelir tahsis edilmiş ve ona verilen ücret mektep hocasına kaydırılmış olabilir.

Vakfın idari görevlileri arasında yer alıp vakfın her türlü kaydını tutmakla görevli olan kâtime vakfın h. 1193 yılı itibariyle maaş ödemeye başladığı görülmektedir. Daha önce kâtiplik görevini de deruhte eden mütevellinin, gelirin artmasına paralel olarak iş yükünün artması sebebiyle bu işi müstakil bir görevliye devretmiş olması mümkündür.

Vakfın bünyesinde çalışan bir diğer görevli ise su yolcu, diğer adıyla râh-ı âbî’dir.

27 el-Hâc Süleyman Mekteb Vakfı için bk. Üsküdar Mahkemesi 525 numaralı sicil, 62b-1, 75a-1, 97b-2; 530 numaralı sicil, 18a-2, 32b-1, 43b-2, 69b-1; 541 numaralı sicil, 13b-1, 39a-1.

Osmanlı'ya Bizans ve Roma'dan kaldığı varsayılan su yolculuk²⁸, suyun kaynağından çıkarılıp şehirlerde düzenli bir şekilde akıtılmasına kadar olan bütün işleri kapsayan bir meslektir²⁹. Vakıflar suların düzenli bir şekilde akması için su nazırına bağlı olarak çalışan su yolcuları tayin ederler ve hizmetleri karşılığında bu kişilere maaş öderlerdi³⁰. Nitekim Ek-2'deki tabloda da görüldüğü üzere Çengelköy çeşmelerinin bakımı için kurulmuş olan bu vakfın bünyesinde bulunan su yolcunun maaşı vakıf tarafından ödenmiştir. Vakfın zimmi olan su yolcuya h. 1181 yılından h. 1202 yılına kadar yıllık 1.500 akçe, h. 1203 yılından h. 1225 yılının sonuna kadar yıllık 1.440 akçe vazife ödemiş olması ücretin yıllık sabit bir miktar olduğunu göstermektedir.

2. Masraflar

Ek 2'deki tabloda masraflar her ne kadar altı başlık altında gösterilmiş olsa da muhasebe kayıtlarında yer alan masraf kalemleri çok daha fazladır. Bütün masrafları tabloya yazmak mümkün olmadığı için süreklilik arz eden masraflara tabloda yer verilmiş, diğer masraf kalemleri ise "Sair" başlığı altına kaydedilmiştir. Vakfın düzenli giderlerinden birinin kadılığa ödenen harçlar olduğu anlaşılmaktadır. H. 1161 yılı hariç diğer yıllarda bu harçlar için ödenen ücret 2.460 akçe olarak sabit kalmıştır. Bunlar; 1.200 akçe harc-ı muhasebe, 720 akçe kalemiyye, 540 akçe ise kaydiyye ve ihzariyyeden oluşmaktadır. Vakfın bu süreçte ödediği toplam harç miktarı 108.720 akçe olup bunun toplam giderler arasındaki oranı %3,51'dir³¹.

Vakıflar bazen verdikleri borçları veya bu borçlardan elde edecekleri murabahaları borçlunun iflas etmesi, firar etmesi gibi durumlar sebebiyle tahsil edememektedirler. Tahsil edilemeyen murabahalar için muhasebe kayıtlarında "battaliye", "battaliye murabahası", "kesr-i noksan murabaha", "tahsil edilemeyen murabaha" gibi ifadeler kullanılmaktadır. Verilen borçtan elde edilecek kârın değil de anaparanın geri alınamaması için de "zayiât" ifadesi kullanılmaktadır. Tablodan da anlaşıldığı üzere vakfın bazen cüzi, bazen önemli miktarlarda tahsil edilemeyen murabahası olmuştur. Tahsil edilemeyen murabaha veya anapara toplamı 268.671 akçe olup toplam giderler içerisindeki oranı %8,67'dir. Aynı süreçte vakfın nakit sermayesini işletmekten elde ettiği murabaha gelirine (2.642.313 akçe) bakıldığı zaman mütevellilerin murabaha gelirlerini yaklaşık %91 oranında tahsil ettikleri söylenebilir.

Tabloda da görüldüğü üzere vakfın en önemli masraf kalemi çeşme ve su yolları tamiridir. Vakfın kuruluş amacı Çengelköy çeşmelerinin bakımlarının yapılması, su yollarının tamiri

28 Halil İnalcık-Donald Quataert, *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, Volume One. 1300-1600*, Cambridge University Press, UK 1994, s. 81.

29 Abdullah Martal, "Suyolcu", *DİA*, XXXVIII, s. 1-2.

30 *İstanbul Su Külliyesi İstanbul Şer'iyye Sicilleri Ma-i Leziz Defterleri Cilt:7 (1813-1817)*, Proje ve Yayın Yönetmeni Ahmet Kala, İBB İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2000, s. 13.

31 Bu tarihlerde Üsküdar kadılığında muhasebesi görülen 100'ün üzerinde vakıf bulunduğu dikkate alındığında vakıflardan alınan bu harçların kadılık için önemli bir gelir kalemi olduğu söylenebilir.

olması hasebiyle en fazla yekûn tutan masraf kaleminin bu olması tabiidir. Vakfın çeşme ve suyollarına yaptığı masraf 1.161.978 akçe olup giderler içerisindeki payı %37,48'e tekabül etmektedir. Vakfın çeşme ve suyolları için yaptığı masraf miktarı bazı yıllarda düşükken bazı yıllarda çok yüksektir. Örneğin çeşme ve suyolları için h. 1161 yılında 2.772 akçe, h. 1181 yılında 3.000 akçe gibi cüzi meblağlar sarf edilmişken h. 1219 yılında 301.517 akçe, h. 1221 yılında 126.755 akçe gibi yüksek miktarlarda harcama yapılmıştır.

Vakfın sürekli denilebilecek masrafları arasında yer alan bir diğer masraf kalemi ta'âmiye yani yiyecek masrafıdır. Ta'âmiye için yapılan toplam masraf 30.740 akçe olup toplam gider içerisindeki oranı %0,99'dur.

Vakfın süreklilik arz etmeyen masraf kalemleri sair masraflar başlığı altında tabloya kaydedilmiştir. Sair masraflar içerisinde yer alan önemli bir kalem satın alınan gayrimenkullere ödenen bedellerdir. Vakfın satın aldığı gayrimenkullere ödediği ücretlerin ve sonrasında aldığı kira bedellerinin cüzi rakamlar olması ve bir mülkün mahlûl kalması sonucu muaccelle geliri elde etmesinden hareketle satın alma akdinin tasarruf hakkını müşteriye icâreteynle devretmek şartıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Böylece vakıf icâreteynle tasarruf hakkını devrederken alacağı muaccel kira bedelini gayrimenkulün bedelinden düştüktan sonra sadece kalan miktarı ödemektedir. Muaccel bedellerin ortalama olarak gayrimenkulün değerinin %80'ine tekabül ettiği düşünülürse vakfın gayrimenkulün rayiç değerinin yaklaşık %20'sini ödediği söylenebilir³².

Vakıf h. 1198 yılında bir menzile 12.720 akçe (106 guruş) ödemiştir. H. 1206 yılında vakfın malvarlığına bekâr odası eklenmiş, ancak bunun için herhangi bir ödeme yapıldığına dair bilgiye muhasebe kayıtlarında rastlanmamıştır. Vakıf h. 1219 yılında 278 guruşa (33.360 akçe) bir menzil ve 233 guruşa (26.760 akçe) bir bağ satın almıştır. Her iki masraf da muhasebe kaydında gider kaleminde ifade edilmemektedir. H. 1220 yılı muhasebe kaydının sonuna düşülen notta eve ödenen 278 guruşun mütevellinin vakıftan alacağı olduğu yazmaktadır. H. 1221 yılı kaydında ise vakfın işlettiği anaparasının kimlerin zimmetinde olduğuna dair zimem kaydında 278 guruşun eve, 233 guruşun ise bağa ödendiği yazılıdır. H. 1222 yılı zimem kaydında da aynı ifadeler bulunuyorken h. 1223 yılına geldiğimizde zimem kaydında sadece menzile ödenen 278 guruş yer almakta, h. 1224 yılı zimem kaydında bu ifade de kalkmaktadır. Gelir fazlalarını anaparaya ekleyen vakfın h. 1222 yılında hiçbir gelir fazlası eklememesi h. 1224 yılında sair yıllara oranla düşük miktarda gelir fazlası eklemesi de dikkate alındığında bu yıllarda müteveli daha önce eve ve bağa ödediği bedeli gelir fazlalarından karşılamış, ancak daha önce gidere yazmadığı gibi burada da ilgili gelirleri gelir kalemine yazmamış olabilir. Mütevellinin benzer bir şeyi bekâr odası için de yapmış olması ihtimal dahilindedir.

32 Detaylı bilgi için bk. Kaya, *Osmanlı Hukukunda İcâreteyn*, s. 88-90.

Vakfın h. 1223 yılında aldığı menzile ödediği 120 guruş (14.400 akçe) ile h. 1225 yılında aldığı menzile ödediği 106 guruş (12.720 akçe) ise gider kaleminde yazılıdır. Böylece gider kalemlerinde yer alan üç menzile ödenen miktar 39.840 akçe tutmakta ve toplam gider içerisindeki oranı %1,28'e tekabül etmektedir. Gider kalemine yazılmayan bağ ve menzile ödenen bedeller eklendiğinde vakfın gayrimenkullere verdiği toplam bedel 833 guruşa (99.960 akçe) çıkmaktadır. Vakfın diğer tüm mülklerinden elde ettiği kadar kira geliri elde ettiği bekâr odasına ödenen meblağ da tespit edilebilseydi vakfın toplam giderinin belki de %5'ten fazlasını gayrimenkule yatırdığını söylemek mümkün olacaktı.

Vakfın sair masrafları arasında köy halkı adına yapılan çeşitli ödemeler de vardır. Mesela h. 1185, h. 1186 ve h. 1190 yıllarında bazı kimselerin köyden çıkarılması için mahkemeye “harc-ı ilam” bedeli olarak toplam 6.090 akçe ödenir. H. 1186 yılında oğlu kaybolan Arnavut Hüseyin köyden kasâme dava eder, bu iş için vakıf 2.400 akçe masraf yapar. H. 1190 yılında fakir bir çocuğun sünneti için 2.265 akçe, h. 1199 yılında bir fakirin tekfin ve teşhizi (cenaze masrafları) için 300 akçe ödenir.

3. Pazar Kayığı ve Kayıkhane Masrafları

Ek 2'deki tablonun son üç sütununda kayık ve kayıkhane için yapılan masraflar yer almaktadır. İlk ikisinde düzenli masraf kalemleri yer alırken üçüncü sütunda düzenli olmayan tüm masraflar sair masraflar başlığıyla yer almaktadır. Pazar kayığı ve kayıkhane süreci içerisinde vakfın yaptığı masrafların toplamı 852.384 akçe olup toplam giderler içerisindeki oranı %27,5'e tekabül eder.

İlk sütunda kayıkhane için ödenen kira ücretleri yer almaktadır. H. 1198 ve h. 1199 yıllarında 120 akçe gibi çok cüzi kira ödenmişken sonraki yıllarda bu miktarın kat kat artması dikkat çekmektedir. H. 1198 ve h. 1199 yılları kayıtlarında Fazlullah Paşa Vakfına kayıkhane arsası için 120 akçe mukataa³³ bedeli ödendiği ifade edilirken, h. 1200 yılı giderleri arasında bu ödeme yoktur. H. 1201 yılı kaydında ise kayıkhane için ücret-i kayıkhane adı altında 5.400 akçe ödendiği zikredilmektedir. Tabloda görüldüğü üzere h. 1201 yılı kaydından sonra birkaç yıl hariç ücret-i kayıkhane ifadesi adı altında daha yüksek meblağlar ödenmiştir. Kayıkhane kirası ödenmeyen h. 1200 yılı kaydında vakfın nakit sermayesine kayıkhane arsası bedelinden elde edilen 300 guruşun eklendiği bilgisi yer almaktadır. Vakfın h. 1200 yılında kayıkhane arsasını sattığı ve önceki yıllarda kayıkhane için Fazlullah Paşa Vakfına 120 akçe mukataa

33 Mukataa; vakıf arsanın, üzerine şahsına ait olmak kaydıyla bina yapmak veya ağaç dikmek isteyen kimseye kiralınmasıdır. Bu akit neticesinde alınan kiraya da mukataa denildiği gibi bazen icâre-i zemîn, mukataa-i zemîn ifadeleri de kullanılmaktadır. Bu akitle kiraya verilen vakıf arsalara ise mukataalı vakıf denmektedir. Mukataa ile kiraya verilen arsanın mülkiyeti vakfa ait olsa da üzerinde kiracı tarafından inşa edilen binanın veya dikilen ağaçların mülkiyeti kiracıya ait olduğu için özel mülk olduklarından satım, hibe, kiraya verme, vakfetme, rehin bırakma gibi hukuki işlemlere konu olabilmektedirler. Detaylı bilgi için bk. Muhammed Emin Durmuş, *Osmanlı Vakıf Hukukunda Mukâtaa*, İktisat Yayınları, İstanbul 2021.

bedeli ödediği düşünülduğünde kayıkhanenin inşa edildiği arsanın bir kısmının bu vakfa ait olduğu söylenebilir. Mukataa bedelinin düşük olmasından hareketle de hissenin küçük olduğu varsayılabilir. Şayet Fazlullah Paşa Vakfına ait hisse büyükse Çengelköy Çeşmeleri Vakfı bu hisseyi Fazlullah Paşa vakfından mukataa ile kiralarken başlangıçta muaccele ödediği için sonraki yıllarda düşük müeccele ödemiş olabilir³⁴. Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfı sahip olduğu arsanın kalan kısmını bu yıl aynı vakfa yani Fazlullah Paşa Vakfına satmışsa pazarlık içerisinde 1200 yılında herhangi bir kira bedeli ödenmemesi ileri sürülmüş olabilir. Ancak bu bilgi teyit edilememiştir. Satılan arsa için bu tarihten sonra ödenen kayıkthane arsası kirası ile öncesinde cüzi de olsa ödenen kayıkthane arsası kirasının bu tarihten itibaren tek kalemde ödenmiş olması her iki arsanın sahibinin Fazlullah Paşa Vakfı olduğu ihtimalini gündeme getirmekle birlikte, Fazlullah Paşa vakfıyla Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının hisselerini başka bir vakfa satmış olmaları da mümkündür. Ya da ödeme tek kalem olarak muhasebe kaydına girse de iki ayrı vakfa yapılmış olabilir.

İkinci sütunda iskele için ödenen kira bedelleri yer almaktadır. H. 1198 yılından h. 1204 yılına kadarki muhasebe kayıtlarında “icâre-i pazar kayığı vakf-ı Ayasofya-i Kebir” adı altında ifade edilen bu gider h. 1207 yılından h. 1219 yılına kadar “mukataa-i iskele-i kebir der Ayasofya-i kebir” adı altında, h. 1219 yılından sonra ise “pazar kayığı iskelesi için ücret” adı altında kaydedilmektedir. Ödenen ücretin 720 akçe olmasını da dikkate aldığımızda hepsinin vakfın kayığının yanaştığı iskele için Ayasofya Camii Vakfına ödenen ücret olduğu söylenebilir. Nitekim vakıfların sahip oldukları iskelelere yanaşan kayıklardan ücret aldıkları ve İstanbul sur kapılarında bulunan iskelelerin büyük bir kısmının Ayasofya vakfına ait olduğu bilinmektedir³⁵.

Üçüncü sütunda kayık ve kayıkthane için yapılan sair masraflar yer almaktadır. Bu masrafların bazıları hakkında detay bilgi yer almakla birlikte bazıları “pazar kayığı masrafı” şeklinde genel bir ifade ile belirtilmiştir. Aşağıdaki tabloda her bir yıla ait sair masraflar muhasebe kaydında geçtiği şekilde verilmiştir.

34 Ancak vakfın önceki yıllara ait giderlerinde herhangi bir muaccele ödemesi yer almamaktadır. Vakfın h. 1195 yılında kayıkhaneyi yeniden inşa için yaptığı masraf toplam olarak muhasebe kaydında yer almış olabilir ki kayıkhanenin inşa edildiği arsa için ödenen muaccel bedel de bunun içerisinde olabilir. Ya da kayıkhanenin önceki mutasarrıfı Fazlullah Paşa Vakfına belli bir muaccele ödemiş ve buna binaen elde ettiği tasarruf hakkını da Çengelköy Çeşmeleri Vakfına devretmiş olabilir.

35 Ayrıntılı bilgi için bk. Ertuğ, *a.g.e.*, s. 181-186.

Tablo 3. Kayık ve Kayıkhanenin Sair Giderleri (Akçe)

Tarih (Hicri)	Masraf detayı	Miktar
1195	Pazar kayığı semeni ve kayıkthane inşa masrafı	123.840
1197	Kayık limanı için alınan kereste semeni	7.200
1198	Pazar kayığı masrafı	5.022
1199	Pazar kayığının tecdidi için 42.840 akçe, kayık için yapılan sair masraf 18.618 akçe	61.458
1200	Pazar kayığı ve mühimmatı masrafı	17.406
1201	Pazar kayığı davası için 4.935 akçe harc-ı ilam bedeli, 2.160 akçe kayık masrafı	7.095
1202	4.430 akçe kayığın kalafat masrafı, 450 akçe kayık ücreti	4.880
1203	Pazar kayığı masrafı 14.538 akçe, kayık odası için yapılan masraf 11.535 akçe, tersane-i âmire tarafına verilen kalyoncu masrafı 7.200 akçe	33.273
1204	Kayık odası için 3.510 akçe, tersane-i âmireye verilen kalyoncu masrafı 5.098 akçe, kalafat ve masârif-i müteferrika 6.066 akçe	14.674
1205	Kalafat masrafı ve masarîf-i müteferrika	9.240
1206	Kalafat masrafı ve masarîf-i müteferrika	3.513
1207	Kalafat masrafı ve masarîf-i müteferrika	8.865
1208	Kalafat masrafı ve masarîf-i müteferrika	15.945
1209	Kalafat masrafı ve masarîf-i müteferrika	8.184
1210	Kalafat masrafı	4.800
1211	Kayık için alınan yeni yelken, kazan ve halat masrafı 12.510 akçe, kalafat masrafı 10.020 akçe	22.530
1212	Kalafat masrafı	18.411
1213	Kalafat masrafı	12.240
1214	Kayığın yeniden inşası için 90000 akçe, kalafat masrafı 18.439 akçe	108.429
1215	Pazar kayığı masrafı	16.308
1216	Pazar kayığı masrafı	17.690
1217	Pazar kayığı masrafı	3.099
1218	Pazar kayığı masrafı	17.691
1219	Pazar kayığı masrafı	11.577
1221	Pazar kayığı masrafı	9.045
1222	Pazar kayığı iskelesinin tamiri için 22.080 akçe, kayığın tamir, kızak ve sair masrafları 26.840 akçe	48.920
1223	Kayık tamiri, kızak ve sair masraf	28.724
1224	Kayık için alınan halat masrafı 6.744 akçe, kalafat masrafı 9320 akçe	16.064
1225	Kayık tamiri ve yelken masrafı 7.164 akçe, kalafat masrafı 9777 akçe	16.941
Toplam Gider		673.064

Vakıf kayık ve kayıkhanesi için en yüksek masrafı h. 1195 yılında yapmıştır. Bu yıl vakıf, satın aldığı kayık ve yeniden inşa ettiği kayıkhanesi için 1.032 gurus (123.840 akçe) ödemiştir. Muhasebe kaydında bu masrafın köy sakinlerinin bilgi ve ittifakıyla yapıldığının zikredilmesi, talebin köylülerden geldiği veya onların vakıf üzerinde nezaret hakkı bulunduğu şeklinde yorumlanabilir.

H. 1222 yılı giderleri arasında pazar kayığının İslambol'da bağlandığı iskelenin tamiri için 22.080 akçe ödendiği ifade edilmektedir ki buradan hareketle kayığın Çengelköy sakinlerinin Suriçi ile ulaşımını sağladığı söylenebilir. Çengelköy sakinlerinin alışveriş için zaman zaman İstanbul'a (Suriçi) gidip geldikleri, belki bir kısmının Suriçi'nde çalıştığı düşünülebilir³⁶.

Yukarıda ifade edildiği üzere vakfın, kayıkhanenin arsasını h. 1200 yılında 300 gurusu satmasından hareketle h. 1195'te yeniden inşa ettiği esnada kayıkhanenin arsasının belli bir kısmının maliki olduğu söylenebilir. H. 1195'te vakfa pazar kayığını satan kişinin aynı zamanda kayıkhanenin de mukataa ile maliki veya icâreteyn ile mutasarrıfı olması muhtemeldir. Her iki halde de kayıkhanesi tamir veya yeniden inşaya ihtiyaç duyduğunda masraflar mutasarrıf tarafından karşılanacaktır. İlgili şahıs muhtemelen yeniden inşaya gücü yetmediği için akit mukataa ise arsa üzerindeki tasarruf hakkından, icâreteyn ise kayıkhanesi ve arsa üzerindeki tasarruf hakkından el çekmek durumunda kalmış ve çalıştırdığı kayığını da beraberinde vakfa satmış olabilir.

H. 1199 yılına gelindiğinde kayığın önemli ölçüde yıprandığı ve tamiri için önemli bir masraf daha yapıldığı görülmektedir. Bu yıl pazar kayığının yenilenmesi için 42.840 akçe, kayığın ihtiyaçları için 15.939 akçe ve kayıkhanenin tamiri için 2.679 akçe olmak üzere toplamda 61.458 akçe masraf yapılmıştır. Kayığın bu kadar kısa sürede yenilenmeye gereksinim duyması dikkat çekicidir. Yukarıda ifade edildiği üzere daha önceki sahibi tarafından işletilen pazar kayığı tamire ihtiyaç duymaya başladığı bir zamanda vakfa devredilmiş olabilir.

Tabloda pazar kayığının birçok yıl kalafat masrafı olduğu görülmektedir. Hatta sadece pazar kayığı masrafı yazan yıllarda da en azından bir kısmı kalafat masrafı olabilir. Kalafat, ahşap teknenin kaplama tahtaları arasını üstüğü (keten, kenevir parçaları) ile doldurup ziftleyerek su geçirmez duruma getirmeye denmektedir³⁷. Bu işlem tekne ilk inşa edildiğinde yapıldığı gibi tamir veya sefer esnasında da yapılırdı³⁸. Kayığın pek çok yılda kalafat masrafının olması kalafatın kayık için mutlak bir masraf olduğunu göstermektedir. Kayığın

36 Bir belgede Arnavudköy ve Kuruçeşme sakinlerinin arzuhal sunup, Kuruçeşme'deki bir vakfa ilhâk olunmak üzere geçimlerini temin maksadıyla her gün İstanbul'a gidip gelmek için bir pazar kayığı yapılmasını istedikleri açıkça ifade edilmektedir. Ertuğ, *a.g.e.*, s. 169.

37 Bülent Kaygın-Alper Aytekin, "Ahşap Tekne Konstrüksiyonu", *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, VII/7 (2005), s. 18.

38 Katip Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-bihâr*, haz. İdris Bostan, Ankara 2018, s. 236.

tamir masraflarından sayılabilecek bir kalem de yeni malzeme alımıdır. Mesela h. 1211 yılında 12.510 akçeye kayık için yeni yelken, kazan ve halat, h. 1224 yılında da 6.744 akçeye yeniden halat alınmıştır.

Tabloda dikkat çeken kalemlerden biri de kalyoncu masrafı adıyla Tersane-i Âmire'ye yapılan ödemedir³⁹. Kalyoncu Osmanlı donanmasında kalyon olarak adlandırılan yelkenli savaş gemilerinde çalışan gemicilere denir. Kalyoncular daimi ordu mensubu olmayıp kaptan-ı deryâ veya tersane yetkilileri tarafından ihtiyaç nispetince her yıl için ücret karşılığında ve belirli bir süreliğine istihdam edilirlerdi. Merkezi hazinede kalyoncu neferlerinin maaş, iâşe, barınma, silah gibi masrafları için ayrılmış bir tahsisat yoktu. Dolayısıyla bu neferlerin masrafları kalyoncu yazıldıkları bölgelerdeki hane başına toplanan “kalyoncu bedeliyesi” adı altındaki vergiyle karşılanırdı⁴⁰. Bu bilgilerden hareketle h. 1203 ve h. 1204 yıllarında Tersane-i Amire gemileri için ihtiyaç duyulan kalyoncu masrafından Çengelköy'e düşen payın en azından bir kısmının vakıf tarafından karşılandığını söylemek mümkündür.

Tabloda dikkat çeken hususlardan birisi de h. 1197'den h. 1225 yılının sonuna kadar sadece h. 1220 yılında kayık veya kayıkthane ile ilgili herhangi bir masrafın yer almamasıdır. Bu yıl, vakfın suyolları tamiri için yüklü para harcamak zorunda kaldığı için sair giderlerini tehir etmeye çalıştığı bir dönemdir.

4. Vakfın Gelir Gider Dengesi

Ek 2'ye bakıldığında vakfın 13 yıl bütçe açığı verdiği, buna mukabil 32 yıl gelir fazlası olduğu görülür. 45 yılın tüm gelir ve giderleri toplandığında ise toplamda 501.455 akçe gelir fazlası söz konusudur. Muhtemelen vâkıfın şartı gereği bu gelir fazlaları vakfın sermayesine eklenmiş ve yukarıda da ifade edildiği üzere vakfın sermayesinde önemli artış meydana gelmiştir. Üstelik giderler arasında gayrimenkul alımları, kayıkthane inşası, pazar kayığı alımı gibi vakıf için birer yatırım olarak düşünülebilecek kalemler de vardır. Sonuçta h. 1160 yılı başında 1.070 guruş olan nakit sermayesinin h. 1225 yılına gelindiğinde 8.061 guruşa çıkmış olmasının yanı sıra vakıf artık 4 menzil, bekâr odası, bağ, kayıkthane ve pazar kayığı sahibidir.

Vakfın bazı yıllarda bütçe açığı vermesi bu mülklerin satın alınması, kayığın yeniden inşa edilmesi, çeşme ve suyollarının tamirine yüklü miktarda harcama yapılması gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır. Bütçe açıkları, önceki yıllarda vakfın sermayesine eklenmiş gelir fazlalarından karşılanabildiği gibi mütevellî tarafından borç temin edilip sonraki yılların gelir fazlalarıyla ödenme suretiyle de karşılanabilmiştir.

39 Her iki yıla ait kayıta da ifade şöyledir: “Tersane-i Âmire tarafına verilen kalyoncu masârifi”.

40 Ali Fuat Örenç, “Kalyoncu”, *DİA*, Ek-2, s. 10-13.

C. Vakfın Pazar Kayığı İşletmesinin Kârlılığı

Yukarıda Vakfın Giderleri başlığında pazar kayığı ve kayıkhaneye için yapılan masraflar, Vakfın Gelirleri başlığında ise bu işten vakfın elde ettiği gelirleri ele aldık. Vakfın bu konuda yaptığı yatırımın kârlılığını ortaya koymak için gelir gider dengesini görmek önem arz etmektedir. Aşağıdaki tabloda vakfın kayık işletmeciliğine yönelik yaptığı masraflar ile bu yatırımdan elde ettiği gelirler yıllar itibarıyla ortaya konulmuştur.

Tablo 4. Kayık ve Kayıkhaneye için Yapılan Masraflar ve Elde Edilen Gelirler (Akçe)

Tarih (Hicri)	Gelir	Gider	Fark
1196	6.000	0	6.000
1197	7.500	7.200	300
1198	9.000	5.382	3.618
1199	21.555	62.298	-40.743
1200	18.396	18.126	270
1201	18.351	13.215	5.136
1202	14.970	12.080	2.890
1203	11.640	40.473	-28.833
1204	18.747	21.154	-2.407
1205	18.722	14.100	4.622
1206	19.860	9.993	9.867
1207	22.335	16.065	6.270
1208	23.478	23.145	333
1209	19.320	15.384	3.936
1210	20.277	12.000	8.277
1211	17.580	29.730	-12.150
1212	22.113	25.611	-3.498
1213	26.880	19.440	7.440
1214	31.080	114.649	-83.569
1215	30.837	25.668	5.169
1216	38.967	27.050	11.917
1217	18.360	3.099	15.261
1218	44.076	26.931	17.145
1219	42.302	21.537	20.765
1220	27.600	0 ⁴¹	27.600
1221	24.000	9.045	14.955
1222	36.360	57.560	-21.200
1223	43.290	41.984	1.306
1224	42.756	29.324	13.432
1225	60.600	26.301	34.299
Toplam	756.952	728.544	28.408

41 H. 1220 yılında mektep vakfının kayık için hiçbir masraf yapmamış olması dikkat çekmektedir. Muhtemel sebebi, h. 1219 yılında vakfın suyuolları tamirine yaptığı çok büyük masraf yüzünden ödemelerini ertelemesi olabilir.

H. 1195 yılında kayıkhaneye inşası ve kayık alımı için ödenen 123.840 akçeyi bu işe yatırılan sermaye olarak kabul ettiğimizden tabloya eklemeydik. Vakfın kayık ve kayıkhaneye için yaptığı masraflar ile bunlardan elde ettiği gelirlere bakıldığında 7 yılda (h. 1199, 1203, 1204, 1211, 1212, 1214, 1222) masrafın gelirden fazla olduğu görülmektedir. H. 1199 ile h. 1214 yıllarında giderin gelirden çok fazla olmasının sebebi bu yıllarda pazar kayığının yenilenmesidir. Giderin gelirden fazla olduğu diğer yıllarda ise kayık ve kayıkhanenin birtakım ihtiyaçlarının karşılandığı anlaşılmaktadır. Kalan 23 yılda ise vakfın gelirleri giderlerinden fazladır. Nihayetinde vakfın kayık ve kayıkhaneye için yaptığı masraflar toplamı 728.544 akçeyken pazar kayığından elde ettiği toplam gelir 756.952 akçedir. Bu durumda vakıf bu yatırımdan 30 yılda 28.408 akçe kâr elde etmiş olur ki yıllık ortalama kârı 947 akçeye tekabül eder. Vakfın 123.840 akçelik yatırımının yıllık getirisi ise yaklaşık %0,76'dır.

30 yılın nihai hasılası böyle olmakla birlikte tablo biraz daha detaylı incelendiğinde üç ayrı dönemden bahsetmek mümkündür. İlk üç yılda (h. 1196-1198) vakfın elde ettiği gelir ortalama 7.500 akçedir. H. 1199 yılında mütevellî pazar kayığının yenilenmesi için 357 gurus (42.840 akçe) harcar ve kayıktan elde edilen gelir iki buçuk katını geçer. H. 1213 yılına kadar 15 yılda toplam 294.224 akçe gelir elde edilmiştir ki yıllık ortalaması 19.615 akçedir. Aynı dönemde vakfın giderleri de aynı oranda artmıştır. Toplam masraf 332.814 akçe olup yıllık ortalaması 22.187 akçeye tekabül eder. Dolayısıyla bu dönemde vakfın kayık işletmesinden kâr değil zarar ettiği söylenebilir. H. 1214 yılında ise pazar kayığı artık kullanılamaz hale gelmiş, 90.000 akçe (750 gurus) masraf yapılarak yeniden inşa edilir⁴². Sonraki 12 yılda (h. 1214-1225) vakfın geliri önceki dönemin yaklaşık iki katına çıkar. Toplam gelir 440.228 akçe iken yıllık ortalaması 36.686 akçedir. Bu on iki yılın yeniden inşa için yapılan masraf dahil toplam gideri ise 383.148 akçe, yıllık ortalaması 31.929 akçedir. Bu dönemde vakfın yıllık ortalama 4.757 akçe kâr elde ettiği söylenebilir. Bu rakamı ilk başta yapılan 123.840 akçelik yatırıma oranladığımızda vakfın son on iki yıllık dönemde kayık işletmesinden elde ettiği gelir %3,84'e tekabül eder. Sonuçta vakfın satın aldığı ikinci el kayıktan ilk başlarda zarar ettiği, ancak kayığı yeniden inşa ettikten sonra kâr elde ettiği söylenebilir.

Vakfın, kayık işletmesinin kârlılığına dair tespit ettiğimiz bu oranları sair alternatiflerle, yani sermayesini nakit olarak işletmesi ve gayrimenkul alıp kiraya vererek işletmesi ile elde edeceği gelirle mukayese edebiliriz. H. 1225 yılına gelindiğinde vakfın 4 menzil, 1 bağ ve 1 bekâr odası sahibi olduğu görülmektedir. Bekâr odasına ne şekilde sahip olunduğu belli olmayıp diğer mülklerin ise satın alındığı kayıtlarda ifade edilmektedir. Son yıl 106 gurus alınan menzilin ise ne kadar kira getirisi olduğuna dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Diğer üç menzil ve bir bağa ise vakıf toplamda 727 gurus (87.240 akçe) ödemiştir. Menzillerin her

42 “İşbu sene-i mübarekede zikr olunan pazar kayığı kâbil-i isti'mal olmayıp müceddeden inşa olunması karye-i mezbûre ahâlîlerinin matlûbları olmağla cümle ma'rifetiyle mütevellî-i mezbûr zikr olunan kayığı inşa için malından teslim eylediği 90.000 akçe.”

birinden 360'ar akçe, bağdan 180 akçe yıllık müeccele alınmakta olup vakfın bu mülklerden elde ettiği yıllık kira geliri 1.260 akçedir. Bu gelirin ilgili mülklere ödenen paraya oranı %1,45'tir. Bu mülklerden sadece bağ mahlûl kalmış olup 14.400 akçe muaccele geliri elde edilmiştir. Vakfın bu dört mülkten toplamda 13.140 akçe müeccele elde ettiği düşünüldüğünde bundan bir miktar daha fazla muaccele elde ettiği görülür. Dolayısıyla vakfın gayrimenkule yatırdığı sermayesinden yıllık yaklaşık %3 gelir elde edebildiği ortaya çıkar. Daha önceki çalışmamızda Üsküdar'da faaliyet gösteren vakıfların gayrimenkul yatırımlarından ortalama %4'e yakın bir gelir elde ettikleri tespitimizi⁴³ de dikkate alırsak vakfın son on iki yılda kayık işletmesinden elde ettiği gelirle kira getiren mülklerden elde ettiği gelir yaklaşık aynı seviyededir denilebilir. Ancak kayık işletmesinin ilk yılları da dikkate alınırsa kira getirisinin daha yüksek olduğu açıktır.

Vakfın nakit sermaye işletme oranı ise tüm yıllarda %15'tir. Ancak bu oran net gelire işaret etmemektedir. Bir kere işletilmeyen bir miktar para olduğu gibi murabaha getirisi tahsil edilemeyen para da bulunmaktadır. Vakfın 45 yıllık süreçte her bir yıl elinde bulundurduğu nakit sermaye toplandığında 175.675 gurus / 21.081.000 akçe olduğu görülür. Bu süreçte elde ettiği toplam murabaha ise 2.642.313 akçedir. Muhasebe kayıtlarında gider bölümünde yer alan ilgili kalemler ise şöyledir: Battaliye ve kesr-i murabaha 120.755 akçe, borçlu elinde kalan asl-ı mal ve murabaha 140.058 akçe, murabaha tahsil masrafı 7.858 akçe. Bunların toplamı 268.671 akçedir ki gelir olarak kaydedilen 2.642.313 akçeden düşüldüğünde net gelir 2.373.642 akçe kalır. Sonuç olarak vakfın nakit sermayeden elde ettiği yıllık gelirin yaklaşık %11 olduğu söylenebilir.

Yıllık %11'lik gelirin her halükârda kiradan veya kayık işletmesinden elde edilen gelirin yaklaşık üç katı olduğu düşünüldüğünde vakfın sermayesinin en azından bir kısmını nakit olarak işletmek yerine niçin gayrimenkul ve kayığa yatırdığı sorusu önem arz eder. Pazar kayığının satın alındığını ifade eden kayıtta yer alan "... ahâli-i karyenin ma'rifet ve ittifakıyla vakfa nafi' olmak üzere iştirâ olunan pazar kayığı ..." ifadesi bu işin vakıf için kârlı olacağına işaret eder. 45 yıl gibi kısa vadede düşük oranda getirisi olsa bile iki üç asır gibi daha uzun vadede nakit sermayenin zayi olma riskine karşılık ebediyen kalıcı olması hasebiyle gayrimenkul yatırımı tercih edilmiş olabilir. Aynı durum kayık için söylenemez. Üstelik kayıkta mütevellî açısından ek bir külfet daha vardır, kayığın bakım, tamir vb. işlerini bizzat yürütmek durumundadır. Halbuki gayrimenkul söz konusu olduğunda aynı işler icâreteyn usulü ile mutasarrıfa devredilmiştir.

Bu mülâhazalar dikkate alındığında kayık işletmesi yatırımının gelir elde etmekten ziyade köy halkına hizmet amacına matuf olduğu düşünülebilir. Zira gerek ilk olarak kayığın satın alınması ve kayıkhanenin baştan inşası gerek daha sonraki yıllarda kayığın yeniden inşa

43 Kaya-Durmuş-Bektaş-Akkaya, *a.g.e.*, s. 57-58.

edilmesinin halkın talebi üzerine yapıldığı ifade edilmektedir. Daha önce kayığı işleten şahsın kayıkhanenin yeniden inşasına güç yetiremediği için bu işi devredecek yer arıyor olması ihtimal dahilindedir. Böylesi bir yatırımı yapabilecek köy halkından kimse çıkmayınca bu hizmetin aksamaması için Çengelköy Çeşmeleri Vakfının bu işe girdiği düşünülebilir. Ancak “vakfa nafi’ olmak üzere ...” satın alındığı dikkate alındığında daha yüksek kâr beklentisi olması muhtemeldir.

Gülersoy, kayıklar üzerine yaptığı çalışmasında 19. yüzyıl ortalarında 10-12 bin guruşa alınabilen pazar kayıklarından ayda 300 guruş gelir elde edilebildiğini ve bunun yıllık %30’luk gelire tekabül ettiğini ifade etmektedir. Gülersoy vakıfların daha düşük ücretle halkı taşıyarak hizmet ettiklerini de ekler⁴⁴. Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının da halka hizmet amacı güttüğü için düşük ücretle taşımış olması ihtimal dahilindedir. Bir diğer husus ise, Gülersoy’un verdiği rakamların net geliri ifade etmesinden emin olunamamasıdır. Vakfın aslında yüksek gelir elde ettiği, buna paralel olarak yüksek miktarda da giderinin olduğunu belirtmek gerekir.

Sonuç

Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfı h. 1161-1225/m. 1748-1811 yılları arasında çoğunlukla gelir fazlası vermiş ve gelir fazlalarını belli bir cihete harcamayıp genellikle işlettiği nakit sermayesine eklemiştir. Böylelikle süreç içerisinde işlettiği nakit sermayesi büyüdüğü gibi gelirleri de artmıştır. Vakıf, gelir fazlalarının bir kısmıyla gayrimenkule yatırım yaparak kira geliri de elde etmiştir. Benzer şekilde kayıkthane inşa edip kayık satın almış ve kayığı işleterek gelir elde etmiştir. 1161 yılında gelir getiren mal varlığı 1.367 guruştan ibaret olan vakıf, h. 1225 yılına gelindiğinde 8.061 guruş nakit sermaye, 4 menzil, 1 bağ, 1 bekâr odası, 1 kayıkthane ve bir pazar kayığına sahip olmuştur.

Vakıf nadiren de olsa bütçe açığı vermiştir. Bütçe açıklarının en önemli sebebi su yolları tamirine yapılan yüksek miktarda masraflardır. Bunun yanı sıra pazar kayığı alımı, kayıkhanenin yeniden inşası, pazar kayığının tamir masrafları da bütçe açıklarına neden olabilmektedir.

Nakit sermaye işletirken yıllık ortalama %11 gelir elde eden vakfın gayrimenkule yatırdığı sermayesinden yıllık kazandığı gelir ise ortalama olarak %3’e tekabül etmektedir. Vakfın kayık işletmesine yaptığı yatırımdan ise ilk yıllarda kâr elde ettiği söylenemese de sonraki yıllarda gayrimenkullerden elde edilene yakın bir geliri olmuştur. Sonuç olarak vakfın kayıktan elde ettiği yıllık ortalama gelir %1’e tekabül etmektedir.

Kayık işletmesi, getirisi az olduğu gibi mütevellî için de bakım, tamir, işin takibi gibi birçok ek külfet barındırmaktaydı. Dolayısıyla vakfın bu işe, hizmet amacıyla yani halkın

44 Gülersoy, *a.g.e.*, s. 153.

talebi doğrultusunda köyün payitahtla olan ulaşımının aksamadan sürmesini temin için girdiği söylenebilir.

Vakfın gayrimenkul yatırımlarından elde ettiği gelirin de nakit sermayeye oranla düşük olduğu görülmektedir. Ancak vakıf icâreteynle tasarruf hakkını devredeceği gayrimenkuller aldığından bakım ve tamir masraflarını mutasarrıfa devretmekteydi. Böylece vakıf için ek bir külfet söz konusu olmadığı gibi nakit sermayeye oranla daha güvenli, ilelebet zayı olmayacak mülkler edinilmiş olmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: S.K., M.E.D.; Veri Toplama: S.K., M.E.D.; Veri Analizi /Yorumlama: S.K., M.E.D.; Yazı Taslağı: S.K., M.E.D.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi: S.K., M.E.D.; Son Onay ve Sorumluluk: S.K., M.E.D.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of study: S.K., M.E.D.; Data Acquisition: S.K., M.E.D.; Data Analysis/ Interpretation: S.K., M.E.D.; Drafting Manuscript: S.K., M.E.D.; Critical Revision of Manuscript: S.K., M.E.D.; Final Approval and Accountability: S.K., M.E.D.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Arşiv Belgeleri

İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi

Üsküdar Mahkemesi Sicil Defterleri, 471, 483, 488, 503, 513, 525, 530, 541, 573.

Araştırma Eserleri

Çelik, Gülfettin, “Su Tesislerinin Bakımı, Korunması ve Tamiri”, *Osmanlı Arşiv Belgelerinde İstanbul'un Tarihi Suyolları Muhafaza ve Bakımı I-II*, ed. Said Öztürk, İstanbul 2006, s. 12-41.

Doğan, M. Sabri, *İslam Su Medeniyeti ve Konya Suları*, Nüve Kültür Merkezi Yay., Konya 2004.

Durmuş, Muhammed Emin, *Osmanlı Vakıf Hukukunda Mukâtaa*, İktisat Yayınları, İstanbul 2021.

Erlor, Mehmet Yavuz, “İstanbul'da Deniz Ulaşımı (1870-1875)”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, XXI, 21 (2001), s. 69-80.

Ertuğ, H. Nejdor, *Osmanlı Ulaşım Sisteminde Kayıkçılık*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), İstanbul 1995.

_____, “Şer'iyye Sicillerine Göre Hicri 1137 (1724-25) Yılı İstanbul'unda Osmanlı Konutu / Menzili”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, X/2 (2015), s. 129-142.

- _____, “Klasik Dönem Osmanlı İstanbul’unda Deniz Ulaşımı”, *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul 2015, c. VI, s. 414-435.
- _____, *Osmanlı Döneminde İstanbul Deniz Ulaşımı ve Kayıkçılar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- Feyzullah Efendi, *Fetâvâ-yı Feyziyye*, Darü’t-Tıbaati’l-Âmire, İstanbul 1266.
- Gülersoy, Çelik, *Kayıklar*, Turing Yayınları, İstanbul 1983.
- Güneri, Hasan, “Vakıf Sular ve Su Vakıfları”, *Vakıflar Dergisi*, IX/9 (1971), s. 67-79.
- İnalçık, Halil, “Osmanlılar’da Su,” *DİA*, XXXVII, s. 437-440.
- _____, - Donald Quataert, *An Economic and Social History of the Ottoman Empire, Volume One. 1300-1600*, Cambridge University Press, UK 1994.
- İstanbul Su Külliyyatı İstanbul Şer’iyye Sicilleri Ma-i Leziz Defterleri 7 (1813-1817)*, Proje ve Yayın Yönetmeni Ahmet Kala, İBB İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, XVI Cilt, İstanbul 2000.
- Katip Çelebi, *Tuhfetü’l-Kibâr fî Esfârî’l-bihâr*, haz. İdris Bostan, Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2018.
- Kaya, Süleyman, *Osmanlı Hukukunda İcâreteyn*, Klasik Yayınları, İstanbul 2014.
- _____, “Osmanlı Toplumunda Şahıslar İçin Kredi Kaynağı Olarak İcâreteyn Uygulaması *İkinci İktisat Tarihi Kongresi, Elazığ 24-25 Haziran 2010, Bildiriler*, ”, ed. Mustafa Öztürk-Ahmet Aksın, Fırat Üniversitesi Matbaası, Elazığ 2013, II, s. 971-977.
- _____, (proje yürütücüsü): “18. Yüzyıl Üsküdar Para Vakıflarının Gelir ve Giderlerinin Analizi”, *TÜBİTAK SOBAG 1001 Projesi*, 2020. <https://app.trdizin.gov.tr/proje/TWpBNU1UTXo/18-yuzyil-uskudar-para-vakiflarinin-gelir-ve-giderlerinin-analizi>, son erişim tarihi: 02.06.2022.
- _____, - M. Emin Durmuş – İsmail Bektaş – Arif Akkaya, “Muhasebe Kayıtları Işığında 18. Yüzyıl Para Vakıflarının Nakit İşletme Yöntemleri”, *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 3/3 (2017), s. 50-62.
- Kaygın, Bülent- Alper Aytekin, “Ahşap Tekne Konstrüksiyonu”, *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 7/7 (2005), s. 14-23.
- Kayserî, Hasan b. Ali, *Semhatü’l-ebrâr fî Beyâni Gumûzi’l-esrâr*, İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi, 384.
- Martal, Abdullah, “Suyolcu”, *DİA*, XXXVIII, s. 1-2.
- Mazak, Mehmet, *Eski İstanbul’da Deniz Ulaşımı: Kayıklar*, İDO Yayınları, İstanbul 2008.
- Menteşzâde, Abdurrahim Efendi, *Fetâvâ-yı Abdurrahim*, Darü’t-Tıbaati’l Ma’mure, İstanbul 1243.
- Orhonlu, Cengiz, “Osmanlı Türkleri Devrinde İstanbul’da Kayıkçılık ve Kayık İşletmeciliği”, *Tarih Dergisi*, 16/2 (1966), s. 109-134.
- Örenç, Ali Fuat, “Kalyoncu”, *DİA*, Ek-2, s. 10-13.
- Şehsüvaroğlu, Haluk Y, “The Caiques of İstanbul”, *De Turque, Touring Et Automobile Club*, no. 181 (Şubat 1957), s. 22-24.
- _____, *Deniz Tarihimize Ait Makaleler*, Deniz Basımevi, İstanbul 1965.

EKLER

Ek 1. Çengelköy Çeşmeleri Para Vakfının Muhasebesinin Yapıldığı Yıllar ve Defter-Varak Numaraları

Yıl (Hicri)	Defter/varak no	Yıl	Defter/varak no	Yıl (Hicri)	Defter/varak no
1161	471/14a-2	1196	513/42b-1	1211	541/67a-2
1181	483/11b-1	1197	513/65b-1	1212	573/5b-1
1182	483/38b-1	1198	525/7b-1	1213	573/20b-1
1183	483/59a-2	1199	525/28a-1	1214	573/37a-1
1184	488/14b-2	1200	525/46a-2	1215	573/52a-1
1185	488/33b-1	1201	525/63a-1	1216	573/73b-1
1186	488/53a-1	1202	525/74b-1	1217	573/83a-2
1187	488/68a-1	1203	525/98a-1	1218	573/103b-1
1189	503/21a-1	1204	530/18a-1	1219	573/112b-1
1190	503/39b-1	1205	530/32a-2	1220	573/130b-2
1191	503/50b-2	1206	530/44a-1	1221	573/135a-1
1192	503/72a-2	1207	530/68b-1	1222	573/150b-2
1193	503/87a-1	1208	541/13a-1	1223	573/155b-1
1194	513/9b-1	1209	541/38b-1	1224	573/164b-1
1195	513/28a-1	1210	541/53a-1	1225	573/172a-2

Kaynak: İMŞŞ, Üsküdar Mahkemesi

Ek 2. Vakfın Giderleri ve Gelir Gider Dengesi (Akçe)

Yıl (Hicri)	Vazife Ücretleri				Masraflar				Kayık ve Kayıkhaneye Masrafları		Toplam Gider	Toplam Gelir	Denge				
	Mütevelli	Cabi	İmam	Katip	Hoca	Suyolu	Harcılar	Tahsil edilemeyen murabaha	Çeme ve su yolları tamiri	Ta'âmiye zeyt	Sair	Ücret-i kayıkhaneye		Mükataa iskele	Sair		
1161	720						480	3.215	2.772		3.389				7.187	22.338	15.151
1181	6.000	3.600				1.500	24.60	17.760	3.000						37.709	48.960	11.251
1182	6.000	1.800				1.500	2.460	1.800	3.117						20.797	50.613	29.816
1183	6.000	1.800				1.500	2.460	6.540	7.935	1.200					30.655	50.613	19.958
1184	6.000	1.800				1.500	2.460	966	45.840	1.200					62.626	55.125	-7.501
1185	6.000	3.600				1.500	2.460	44.412	9.510	1.620					73.902	54.621	-1.9281
1186	6.000	3.600	2.160			1.500	2.460	3.660	3.982	3.000					35.076	51.861	16.785
1187	6.000	2.400	2.160			1.500	2.460	2.160	7.380	3.000					27.060	51.861	24.801
1189	6.000	3.600	2.160			1.500	2.460		17.154	3.000					35.874	54.360	18.486
1190	6.000	3.600	2.160			1.500	2.460	7.400	9.460		2.985				35.565	54.360	18.795
1191	6.000	3.600	2.160			1.500	2.460	4.200	7.830						27.750	54.360	26.610
1192	6.000	3.600	2.160			1.500	2.460	4.200	69.738						89.658	62.694	-26.964
1193	6.000	3.600	2.160	1.440		1.500	2.460	4.200	16.515	270	1.285				39.430	61.344	21.914
1194	6.000	3.600	2.160	1.440		1.500	2.460	16.548	49.200	180	1.470				84.558	56.592	-27.966
1195	6.000		2.160			1.500	2.460	5.400	9.555	180				123.840	151.095	52.992	
1196	6.000		2.160			1.500	2.460	2.340	54.222	270	240				69.192	57.192	-12.000
1197	6.000		2.160	1.440		1.500	2.460	2.160	10.200						33.120	60.330	27.210
1198	6.000		5.160	1.440		1.500	2.460	2.160	9.768						46.590	61.830	15.240
1199	6.000		2.160	1.440		1.500	2.460		82.200	240	300				161.458	138.598	-99.445
1200	6.000		2.160	1.440		1.500	2.460		12.000	270	10.980				720	17.406	62.262
1201	6.000		2.160	1.440		1.500	2.460	1.440	36.000	510	2.520				720	7.095	-22.044
1202	3.600		2.160	1.440	3.600		2.460		3.600	270	5.891				720	4.880	34.171
1203	3.600				2.340	1.440	2.460		32.295		2.520				33.273	85.128	32.886
1204	3.600				2.160	1.440	2.460		11.535						14.674	42.349	49.200
1205	3.600				2.160	1.440	2.460		9.978						9.240	33.738	41.012
1206	3.600				2.160	1.440	2.460	180	1.965		2.505				3.513	24.303	63.420
1207	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	1.080	960	720	315				8.865	34.740	62.988
1208	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	1.080	5.739	840	600				720	15.945	43.104
1209	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	1.080	8.790	840	1.710				720	8.184	38.904
1210	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	4.500	10.800	840	1.710				720	4.800	40.950
1211	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	3.000	23.651	840	1.260				6.480	22.530	69.581
1212	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	3.000	16.557	840	1.260				720	18.411	70.368
1213	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	3.000	5.370	840	1.260				720	6.480	86.490
1214	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	7.800	12.746	840	1.260				720	108.429	148.395
1215	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	3.000	30.606	840	1.260				720	16.308	72.474
1216	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	3.000	12.207	840	1.260				720	17.690	59.537
1217	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	3.000	5.190	840	1.260				3.099	24.489	91.671
1218	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	3.000	7.986	840	1.260				17.691	51.117	125.670
1219	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	3.000	30.1517	840	1.260				11.577	341.054	258.924
1220	3.600			1.440	2.160	1.440	2.460	3.900	10.956	1.000	1.260				28.216	118.140	89.924
1221	4.800			1.440	2.120	1.440	2.460	8.500	126.755	1.000	1.260				9.045	178.020	131.730
1222	4.800			1.440	2.120	1.440	2.460	11.530	6.840	960	1.260				48.920	123.980	144.090
1223	4.800			1.440	2.120	1.440	2.460	8.280	7.502	960	1.260				28.724	88.806	155.574
1224	4.800			1.440	2.120	1.440	2.460	29.820	20.235	1.200	1.260				16.064	100.245	170.484
1225	4.800			1.440	2.120	1.440	2.460	36.360	20.820	1.800	1.260				16.941	111.521	206.420
Toplam	213.120	40.200	37560	38.880	53.260	63.120	108.720	268.671	1.161.978	30.740	25.425				673.064	3.100.512	3.601.967
(%)	6,87	1,30	1,21	1,25	1,72	2,04	3,51	8,67	37,48	0,99	0,82				6,66	5,08	0,70

Kaynak: İMİSS, Üsküdar Mahkemesi